SUPER FOLKELIG?

DEBATMAGASIN FOLKEKIRKEN I KØBENHAVN

2 | **Peter Øvig Knudsen**
Angsten for at stå alene

18 | **Marianne Jelved**
Der er grøde i folkeligheden

64 | **Jørgen Leth på prædikestolen**
Brug for dialog
mellem himmel og jord

DITTE GRÅBØL + JOHANNES RIIS + JENS ALBINUS + JØRGEN CARLSEN + INGOLF GABOLD + OLE HYLTOFT
NIELS FRID-NIELSEN + JØRN LUND + ULLA MORRE BIDSTRUP + IBEN KROGSDAL + ANITA HANSEN ENGDAHL
SØS MARIE SERUP + HANS GAMMELTOFT-HANSEN + PHILIP YTOURNEL + HELLE SØTRUP + MANGE FLERE

FOTO: SILLE ARENDT

Kære læser!
Hvornår brugte du sidst ordet „folkelig“?

Folkelighed er et ord, der har det med at smutte ud af munden. Det handler om fællesskab. Det handler om at leve med hinanden, som vi er, og det handler om at sætte grænser, for noget er også ufolkeligt. Med dette debatmagasin får du en bunke artikler og billeder, idéer og overvejelser. Læselette og tanketunge. Nyd dem og tag gerne til genmæle og diskutér, for folkeligheden begynder med, at vi taler sammen.

God læselyst!

Peter Skov-Jakobsen, biskop i Københavns Stift

Indhold

2 **Angsten for at stå alene**
Interview: Peter Øvig Knudsen

7 **Mit billede på folkelighed #1**
Jens Albinus

8 **Hvad med broderskabet?**
Jørgen Carlsen

12 **Kirken og det delte folk**
Iben Egekvist Krogsdal

16 **Guide til folkelighed**
Philip Ytournel

18 **Medborger og verdensborger**
Interview: Marianne Jelved

23 **Fyld kirken med Højsang, Frygt og Bæven – I tidens toneklang**
Niels Frid-Nielsen

25 **Mit billede på folkelighed #2**
Søs Marie Serup

26 **Det er ikke til at se det ...**
Anita Hansen Engdahl

30 **Hvor går grænsen?**
Interview: Claus Oldenburg og Stine Ravnborg Dehn

34 **Mellem folkelighed og manipulation**
Interview: Ingolf Gabold

38 **Bøn no. 10**
Helle Søtrup

40 **Med hjertet som mål**
Interview: Ditte Gråbøl

45 **Mit billede på folkelighed #3**
Gregers Dirckinck-Holmfeld

46 **Folkekirkegang**
Ulla Morre Bidstrup

50 **Da kunsten blev sat udenfor**
Johannes Riis

55 **Mit billede på folkelighed #4**
Ole Hyltoft

56 **Et nyt kirkeudvalg**
Hans Gammeltoft-Hansen

60 **Folkekær eller ufolkelig?**
Jørn Lund

63 **Folkekirken – nu med logo**

64 **Det er måske sidste gang vi ses**
Prædiken: Jørgen Leth

FOLKEKIRKEN

Super folkelig? Debatmagasin – Folkekirken i København (2012/2013) • Stiftsårbog udgivet af Københavns Stift • Redaktion: Peter Birch, Maj-Britt Boa, Elsebeth Grummesgaard Gjesing (ansvarshavende), Christine Rørdam Thaning, Sørine Gotfredsen, Christiane Gammeltoft-Hansen (ansvarshavende) • Foto: Maj-Britt Boa • Forsideillustration: John Kørner, *An Outdoor Museum*, akryl på lærred, 2009, foto: Anders Sune Berg • Layout: D-grafisk, David Lund Nielsen • Tryk: Aka-Print, Aarhus • ISSN: 902-4190 ISBN: 978-87-89096-29-2 • Københavns Stift, Nørregade 11, 1165 København K, Tlf. 33476500, kmkbh@km.dk, www.kirkenikobenhavn.dk www.kobenhavnsstift.dk • Præste til- og afgang i 2012 se www.kobenhavnsstift.dk. • Spørgsmål vedrørende magasinet rettes til presse- og kommunikationsafdelingen i Københavns Stift. Se kontaktoplysninger på stiftets hjemmeside.

Angsten for at stå alene

INTERVIEW: SØRINE GOTFREDSEN

Ifølge forfatter **Peter Øvig Knudsen** ville det bedste være, hvis mennesket ikke havde behov for et dogmatisk fællesskab, men kunne stå alene. For samhørighed kan føre til eksklusion af andre og i sidste ende til fundamentalisme

Begrebet folkelighed er svært at definere. Måske mærker man det som en slags tryghed i sig selv, eller måske lægger man instinktivt afstand til fænomenet, men tanken om at mange mennesker grundlæggende har behov for at være del af et fællesskab er svær at komme udenom. I særlig grad har den gennem årene optaget journalist og forfatter Peter Øvig Knudsen, der fik sit store gennembrud med beretningen om Blekingegadebanden. Og som i det forgangne efterår udgav sit andet bind om den danske hippiebevægelse. En rød tråd for én af landets mest succesfulde og prisbelønnede formidlere består af en kredsen om menneskets trang til i flok at skabe mening i verden.

– Det lidt uhyggelige ved mennesket er vores angst for at stå alene med synspunkter og livsværdier. Der findes en stor længsel efter at få livsværdierne sat på formel, og så mødes man om en slags pakkeløsning i et fællesskab, hvor man tror, at man har fundet den rigtige vej. Det sundeste og smukkeste er at antage sine egne livsværdier og ikke indgå i et rigoristisk fællesskab, der jo kan medføre eksklusion af dem, der har en anden opfattelse. Enhver skillelinje mellem mennesker er i mine øjne fiktiv.

Men det er vel naturligt gerne at ville føle sig som del af noget – for eksempel et folkeligt fællesskab?

– Jeg bruger ikke selv ordet folkelighed. Der er en tendens til, at begrebet anvendes af mennesker, der tilhører en bestemt gråhåret bekymret humanist-type, der synes, at ungdommen er af lave og føler sig lidt hævet over dem, de taler om. Man møder de bekymrede på højskoler og i forfatterkredse og sikkert også i kirkesammenhænge. Og jeg møder dem blandt mine læsere. Begrebet folkelighed fylder ikke noget, når jeg skriver. Jeg skriver til hiin enkelte og forestiller mig ikke en flok eller en fællesnævner. Men hvis man ser det folkelige som noget, der står i modsætning til en akademisk tone, kan man godt sige, at jeg på en vis måde står på folkelighedens side. Jeg er mere interesseret i folkeoplysning end i akademisk afklaring, for jeg kommunikerer med folk i al almindelighed.

Dette sidste er bestemt ingen overdrivelse. Peter Øvig Knudsens bøger om Blekingegadebanden har solgt sensationelt godt – over 350.000 eksemplarer. Danskerne vil gerne kende til den dramatiske terrorist-historie, og også om hippiernes bevægelse, for tilsyneladende vil de gerne vide mere om de kræfter, der også her i landet kan fødes gennem gruppefølelsen.

Har længslen efter at tilhøre en gruppe at gøre med en slags rådvildhed eller angst for tomhed?

– Det er det svære spørgsmål. Blekingegadebanden handlede om nogle gymnasieelever, der mente, at verden er uretfærdigt skruet sammen. Så i udgangspunktet er handlekraften idealistisk, men når der tilføres en ideologisk overbygning, kan fællesskabet blive eksplosionsfarligt. Problemet opstår, når den enkelte ikke magter at hvile i sin egen forståelse af verden, men mere og mere trækkes hen imod en dogmatisk fællesforståelse. Jeg bliver altid mistænkelig overfor mig selv, hvis jeg føler mig meget enig med dem, jeg er sammen med. Som 3. g'er blev jeg medlem af KAP og mærkede efterhånden den fundamentalistiske rus i mig selv. Jeg overtog det hele, og en kritik af gruppen var også en kritik af mig. At have overbevisningen sammen med andre gjorde, at jeg ikke var bevidst om faktisk at være fundamentalist.

Rummer det også en bevidst afstandstagen fra det etablerede, når man på den måde bliver del af en gruppe?

– De to bevægelser, jeg senest har beskæftiget mig med, har begge rødder i 68, men de repræsenterer helt modsatrettede ting. Den marxistiske retning er autoritær og optaget af konfrontation, mens hippierne som udgangspunkt havde en meget kompleks tankegang, der var inkluderende. De talte om menneskene som dem, der kunne holde op med at gøre uhensigtsmæssige ting. Som når John Lennon mente, at det onde i verden kan være slut, hvis alle bare beslutter det på én gang. Samfundet havde behov for hippiebevægelsen, og den sejrede med sin nedbrydning af autoriteter. Hverken mig som far, dig som præst, politibetjenten eller statsministeren er i dag en autoritet, men angående det anti-materialistiske har hippierne ikke sejret, og hvis man skulle tænke sig det næste oprør mod det etablerede, måtte det være i den iklædning. Tanken om at sætte levestandarden ned findes ikke på Christiansborg, og der må på et tidspunkt opstå en ung modbevægelse, for unge mennesker ser ofte verden med klare øjne.

Hvornår føler du dig mest folkelig?

Jeg føler mig meget folkelig, når jeg har kørt i tog gennem regnen og ankommer til Fåborg, hvor jeg skal holde foredrag. Og jeg får at vide, at det er blevet flyttet til gymnasiet, fordi der er så mange fra byen, der vil høre om Blekingegadebanden. De er kommet for at lytte til en mand, der står og taler på en scene i to timer. Det er folkelighed på den gode måde.

> Jeg bruger ikke selv ordet folkelighed. Der er en tendens til, at begrebet anvendes af mennesker, der tilhører en bestemt gråhåret bekymret humanist-type

Peter Øvig Knudsen, der selv er 50 år gammel, nævner i løbet af samtalen, at man ofte med alderen bevæger sig væk fra den tilstand, hvor man med brændende flok-identitet kan udføre de mest grænseoverskridende ting. Dermed vel også sagt, at man som et modent menneske bliver bedre til på nuanceret vis at vurdere det store folkelige fællesskab, som man måske engang så sig selv stående i opposition til.

Hvad synes du præger det fællesskab, vi har i dette land nu?

– Jeg går en lille omvej med mit svar. Noget af det interessante ved hippiernes sociale eksperiment i Thy-lejren i sommeren 1970 var, at de blev taget så godt imod af de lokale. I en periode udviste Thyboerne stor åbenhed overfor hippierne, selv om de lige så godt kunne være kommet fra en anden planet. Den åbenhed håber jeg er et dansk særkende. Fordomsfrihed og nysgerrighed. De

samme egenskaber, der kendetegner mennesker, der bliver gamle på en flot måde. Jeg tror stadig, at åbenheden eksisterer i nære relationer, men ellers udtrykker jeg det nok mest som et håb om, hvad der kendetegner noget fælles hos os. Til gengæld savner jeg i dag taknemmelighed hos mit folk. Både materielt og demokratisk lever vi meget privilegeret, og det klæder ingen fortsat at have begær efter mere. Behovstilfredsstillelsen er overskredet, og hvis ikke modbevægelsen opstår, kan det i længden blive usundt for folkeligheden.

Så du mener, at folket i disse år formes af overflod?

– Ja, men vi skal huske, at min daglige erfaring er præget af, at jeg bor i Gentofte. Jeg synes, at de børn, der vokser op her, vænner sig til et velstandsniveau, der er helt hysterisk. Jeg tror ikke uden videre på, at der er sammenhæng mellem velstand og glæde, og derfor tror jeg også, at der kommer en modreaktion.

Skulle en sådan opstå vil Peter Øvig Knudsen utvivlsomt på et tidspunkt være den rette til at beskrive den. Og vi har brug for fortællingerne om dem, der bryder med det etablerede. For de er med til at gøre det klart for os, hvad det store fællesskab består af.

PETER ØVIG KNUDSEN

f. 1961 i Holme ved Århus. Uddannet journalist i 1987 og blandt andet ansat ved Information, Weekendavisen og DR. Udover bøgerne om Blekingegadebanden (2007-2008) og Hippiebevægelsen (2011 og 2012) har Øvig Knudsen blandt andet skrevet *Efter drabet* (2001) om modstandsbevægelsens likvideringer. Han har modtaget flere priser, heriblandt DR's Rosenkjærprisen og Cavlingprisen.

JENS ALBINUS

MIT BILLEDE PÅ FOLKELIGHED #1

„Da kulturminister Uffe Elbæk i 2011 tiltrådte sin stilling, udtalte han til Politiken, at han på Nationalmuseets Danmarks-udstilling kunne finde bare ét sted, hvor han som homoseksuel kunne spejle sig: „Én genstand, nemlig et billede af da Aksel og Eigil blev gift som det første homoseksuelle par".

Udtalelsen er et udmærket udtryk for den misforståede opfattelse af folkelighed, som har vind i sejlene for tiden. Misopfattelsen hedder „inklusion" og går ud på, at kultur er et sted vi har krav på at blive mødt, trøstet og bekræftet i, hvem vi er, snarere end et sted, hvor vi kan blive sparket ud af vores bekvemmeligheds-zoner, eller et sted, hvor vi kan „opbevare vore forskelligheder", som Hal Koch formulerede det.

Derfor skal mit bud på et folkeligheds-billede være et billede af den statue af Holger Drachmann, som står på Pile Allé tæt på indgangen til Frederiksberg Have. Drachmann var et braldrehoved og en monstrøs digter, som skrev en heldig strofe ca. hver femte gang, men det bekymrede ham ikke stort. Drachmann kunne man slå sig på, og han kombinerede en stor bred publikumsappel med ikke at have den fjerneste ambition om at være inklusiv. Tværtimod havde han notorisk sans for det eksklusive. Og vores Kulturministers udtalelse? Den ville han have haft en skoggerlatter til overs for.

Hvis man lytter godt efter, når man cykler forbi på Pile Allé, kan man høre, hvordan han endnu står og klukker."

Jens Albinus f. 1965. Kgl. skuespiller, uddannet 1989 fra Skuespillerskolen ved Aarhus Teater. Har medvirket i en lang række teaterforestillinger, film og tv-serier gennem de seneste to årtier. Jens Albinus kan i 2013 bl.a. opleves på Aveny-T i teaterstykket *Hvis dette er et Menneske*, som bygger på forfatteren Primo Levis vidnesbyrd fra Auschwitz.

Styrken i et samfund måles ikke på graden af ensretning, men på, hvor stor uenighed et samfund kan rumme uden at falde fra hinanden

Hvad med broderskabet

AF JØRGEN CARLSEN

Frihed, lighed og broderskab! Sådan lød parolen i den franske revolution. Det var opskriften på fremtidens samfund. Og det er stadigvæk kernen i den demokratiske samfundsmodel verden over. Friheden og ligheden er svær at argumentere imod uden at gøre vold på de mest elementære fornuftsprincipper. Naturligvis kan man diskutere, hvorledes begrebet frihed skal forstås. Senest er det sket i idéhistorikeren Hans-Jørgen Schanz' lille forbilledlige bog „Frihed" (Aarhus Universitetsforlag 2012). Men ingen, der ønsker at blive taget alvorligt, vil argumentere mod friheden som ideal.

Det samme gælder ligheden. Et demokrati, der udelukker ligheden mellem mennesker, har på forhånd dementeret sig selv. Derfor er der også megen sund fornuft i, at begreberne frihed og lighed er blevet udmøntet i diverse menneskerettighedserklæringer fra 1776 og frem. Det vil være et tilbageskridt i civilisationsudviklingen, hvis man tilsidesætter disse grundlæggende principper. Der er da heller ikke noget, der tyder på, at dette skulle ske. Groft sagt er det moderne socialliberale samfund således indrettet, at *markedet* tager sig af friheden, medens *staten* tager sig af ligheden. Enhver kan for egen regning og risiko forsøge lykken på markedsmekanismernes betingelser, men alle må finde sig i at være lige for loven i en demokratisk retsstat.

Men hvad så med broderskabet – hvem tager sig af broderskabet? Svaret er: *det gør vi selv!* Staten og markedet er anonyme størrelser, der regulerer det sociale liv, men med broderskabet stiller det sig anderledes. Broderskabet er helt afhængigt af borgernes spontane selvvirksomhed. Hvis et samfund udelukkende var bestemt af love og regler og udveksling af varer og tjenesteydelser på markedet, ville det være et temmeligt kuldslået foretagende. Der ville mangle noget afgørende: *fællesskabet*. Den elementære betingelse for, at et samfund kan hænge sammen, er at borgerne „finder sammen" i et fællesskab. Denne elementære betingelse klinger med i selve udtrykket „sam-fund". Fællesskabet er ikke udtryk for, at alle skal være enige og have de samme politiske holdninger. Et samfund, hvor alle er enige og marcherer i takt i samme retning, vil være et politisk mareridt. Styrken i et samfund måles ikke på graden af ensretning, men på hvor stor uenighed et samfund kan rumme uden at falde fra hinanden. Det gælder om at værdsætte retten til forskellighed og samtidig holde sammen på uenigheden.

▼ JØRGEN CARLSEN

Nogen vil måske påstå, at jeg som forstander for en grundtvigsk højskole er ved at falde i mit eget grundtvigske savl

„Gå da frit enhver til sit og stole på Guds nåde“, som det hedder hos Grundtvig. Eller „Uenighed gør stærk“, som en anden af mine åndelige husguder, arkitekten og samfundsrevseren Poul Henningsen (PH), udtrykte det.

Broderskabet er det, man i samfundsvidenskabelig terminologi kalder „det civile samfund“ – altså den del af samfundet som hverken er statsliggjort eller underlagt markedet. Men der findes også – ikke mindst i de skandinaviske lande – en gammel rodfæstet betegnelse for samme størrelse, nemlig *folkelighed*. Folkeligheden er det fænomen, at borgerne i et samfund er bevidste om, at de grundlæggende har mere til fælles end det, der adskiller dem.

Grundtvigs berømte højskolesang „Et jævnt og muntert, virksomt liv på jord“ (Højskolesangbogen nr. 95) understreger dette grundlæggende fællestræk for alt samfundsliv. Selvfølgelig er der forskel på folks officielle status i samfundet. Kongen står over den jævne mand. Men når det kommer til stykket, er hans liv ikke mere betydningsfuldt end undersåtternes. Derfor er der ingen grund til at bytte sit liv ud med kongens. Det skriver Grundtvig tilbage i 1839, medens vi endnu har enevælde her til lands. Det kan lyde som majestætsfornærmelse, men er bestemt ikke ment sådan. Grundtvig var livet igennem en meget kongetro person. Ikke desto mindre tillader han sig at påstå, at kongens liv ikke er hævet over andres – som menneskeliv betragtet. Ethvert menneskeliv er nemlig uden undtagelse umådeligt betydningsfuldt. Mennesket er, med Grundtvigs ord, intet mindre end „et guddommeligt eksperiment.“.

Her vil nogen måske så påstå, at jeg som forstander for en grundtvigsk højskole er ved at glide i mit eget grundtvigske savl. Vil du virkelig påstå, at der ikke er forskel på kong Salomon og Jørgen Hattemager? – vil de måske spørge. Og svaret er: selvfølgelig er der forskel på at bo på Amalienborg og blive ugentligt eksponeret i Billedbladet og andre steder i forhold til at bo i en treværelses på Nørrebro. Men ligheden er langt større. Den består i dette, at vi alle har del i det uafrystelige grundvilkår at skulle gennemleve det enestående eksperiment, som livet er. Lad mig tydeliggøre dette endnu mere. Vi kender alle vendingen „Han morede sig kongeligt“. Prøv at tage udtrykket helt bogstaveligt. Tror I, at en konge morer sig mere end andre folk, der morer sig. Er majestæten på forhånd udstyret med et særligt humoristisk turbogear? Nej, vel. De kongelige morer sig

nogenlunde på linje med andre mennesker, der morer sig. Og omvendt: tror I, at en konge, der sørger, føler mindre sorg end andre, fordi han er konge? Hjælper det ham, at han er konge i den situation? Det tror jeg, de færreste vil påstå. Og vi kan gå videre: er kærligheden mellem de kongelige mere inderlig og passioneret og af en anden kaliber end kærligheden mellem almindelige folk? Er de kongelige gladere for hinanden end andre mennesker? Savner de hinanden mere end andre, når de er væk fra hinanden? At ville påstå den slags nærmer sig det absurde.

Med andre ord: hvor forskellige vi mennesker end kan være, så er der langt mere, der binder os sammen. Det mest betydningsfulde i et menneskeliv – det vi kan glæde os over, sørge over, håbe på, tro på, ængstes for, nære kærlighed til – er så demokratisk fordelt, at alle har adgang til det. Dette menneskelige grundvilkår deler vi med hinanden i lyst og nød. I erkendelsen af dette henter folkeligheden sin næring og livskraft. Det er klart, at dette grundsynspunkt har noget med kristendommen at gøre. Tænk f.eks. på følgende udtalelse af apostlen Paulus: „Her kommer det ikke an på at være jøde eller græker, på at være træl eller fri, på at være mand og kvinde, for I er alle én i Jesus Kristus“ (Gal 3,28).

Vi skal ikke her strides om, hvorvidt kristendommen er forudsætningen for den moderne forståelse af demokrati. Lad os nøjes med at konstatere, at den kristne menneskeforståelse i høj grad har givet demokratiet medløb i den historiske udvikling. Den grundtvigske forståelse af folkelighed udspringer helt klart af hans kristendom. Men Grundtvig ville ikke være Grundtvig, hvis ikke han gav rum for andre livstolkninger end den kristne. Det grundtvigske frisind omfatter også de mennesker, der forstår menneskelivet som et dennesidigt og verdsligt fænomen, men som er opmærksomme på livets enestående og overvældende karakter. Der er noget ved livet, som man ikke finder andre steder. Og hvad der gælder det enkelte menneskes liv, gælder selvfølgelig også livet i et folkeligt fællesskab: altså folkelivet eller folkeligheden.

Grundtvigs „Et jævnt og muntert, virksomt liv på jord“ er i øvrigt blevet til på en løjerlig måde. Ganske få dage før sin død den 2. september 1872 bliver Grundtvig opsøgt af forstander Ernst Trier fra Vallekilde Højskole. Grundtvig sidder i sin æresbolig i Hellerup og kigger træt ud over de høstmodne kornmarker. Da Ernst Trier beder ham om at bidrage med en sang om det nære liv, ryster han på hovedet og siger slukøret: „Jeg skriver ikke sange mere“. Men Trier har en plan. Han har sakset 20 linjer fra et Grundtvig-digt fra 1839 – en slags konfirmationstale på vers til sine børn – og nu beder han Grundtvig om bare at tildigte 4 linjer, så vil digtet udgøre en sang på 3 vers á 8 linjer. Det resulterer i følgende 4 linjer:

Om kort, om langt blev løbebanen spændt,
den er til folkegavn, den er til grøde;
som godt begyndt er dagen godt fuldendt,
og lige liflig er dens aftenrøde.

Disse linjer er formodentlig de sidste poetiske udladninger fra Grundtvigs hånd, før han nogle dage senere sover ind, næsten 89 år gammel. Der er her ét ord, som springer i øjnene, når vi tænker på fænomenet *folkelighed*. Det er selvfølgelig ordet *folkegavn*. For Grundtvig var det en given sag, at et menneske ikke kun er sat i verden for at bjærge sin egen tilværelse. Man skal ikke kun have sin egen snævre privategoisme som livsprojekt. Man må selvfølgelig gerne stræbe mod at leve et liv til gavn og glæde for sig selv. Men hvordan kan det lade sig gøre, uden at man har øje for de andre?

> Hvem tager sig af broderskabet? Svaret er: **det gør vi selv!**

At vi alle i det danske samfund står over for en udfordrende fremtid, vil vist de færreste benægte. Men på en underlig måde kan man også udfordres af en stemme fra fortiden. For hvor udbredt i vores dage er egentlig den tanke, at det, man gør, skal være til *folkegavn*? Vi lader billedet stå et øjeblik, som man siger i tv.

JØRGEN CARLSEN

f. 1949 er idéhistoriker og forstander for Testrup Højskole – Det Frie Akademi. Han er desuden medlem af Det Etiske Råd.

Kirken og det delte folk

AF IBEN EGEKVIST KROGSDAL

Man kan ikke i dag tale om en entydig folkelighed i forholdet mellem kirken og danskerne. Mange lader trygt kirken forvalte tro og kristendom på deres vegne, mens andre på egen hånd vil trænge dybere ind i det. Spørgsmålet er, hvor længe tilstanden kan bære

Der findes mange folkekirker i Danmark, mange slags folk – og mange slags forhold mellem kirker og mennesker. Jeg vil beskrive *to* i denne artikel. De to typer folk og to typer forhold til kirken, som tegner folkeligheden i folkekirken i disse år. Når man i kirkelige kredse diskuterer forholdet mellem folk og kirke, bliver begrebet folket ofte forstået som tidsånden. Kirken, derimod, bliver omtalt som en mere stabil størrelse, der skal reagere på det, der sker „ude" i folket. Kirken skal „følge med tidsånden", „blive nutidig", „svare på moderne menneskers spørgsmål" – eller omvendt „være et bolværk mod tidens strømninger" og „tale tiden imod". Den udbredte skelnen mellem kirke og folk er på mange måder sigende, og i hvert fald passer den perfekt med den forestilling om kirken som et *andet*, ophøjet og fra-hverdagen-adskilt sted, som flertallet af folkekirkemedlemmer i dag synes at dele. Særligt de medlemmer, der repræsenterer den såkaldte kulturkristendom: Den kristendom, der ikke umiddelbart har med tro at gøre – men „bare" med ren og skær kultur. Og dermed et folkekirkemedlemsskab vel at mærke.

Kirken som et følelsesfællesskab

„Jeg er kristen, men jeg er ikke selv kristen". Sådan udtrykte en kvinde sig til mig for nylig, og udtalelsen udgør i sig selv en fortælling om, hvad der er sket i forholdet mellem kirken og folket i de senere årtier. Kristendommen som en hverdagsrelateret fortolkning og forklaring er gledet ud af de fleste menneskers dagligdag og er i dag for mange det, der sker i kirken. Når man ser bort fra den lille, aldrende gruppe af trofaste højmessegængere, der betragter tro og trosoplæring som en væsentlig del af deres hverdag, er der i dag ikke megen tro at hente i folket. I hvert fald ikke, hvis man med tro forstår en personlig, velinformeret og daglig bekendelse til Far, Søn og Helligånd, der spiller med i alle livets væsentlige erfaringer og beslutninger. Troen overlades i høj grad til

▲ IBEN EGEKVIST KROGSDAL

dem, der har forstand på det og ifølge den almindelige forståelse kan gøre det meget mere helhjertet, nemlig præsterne. Folkekirken er dermed i dag dybest set ikke et trossamfund, hvor menigheden bekender en tro, men snarere et følelsesfællesskab, hvor nogen får betaling for at bekende en tro på andres vegne. Paradoksalt nok kan man derfor sige, at når folkekirken i dag står stærkt målt på antal af medlemmer, så er det ikke så meget *på trods* af medlemmernes manglende tro – som det er *på grund* af den. De kulturkristne har ganske enkelt brug for kirken til at stå for og videreføre den kristendom, der gennem årtier ligesom megen anden almenviden er gledet ud af deres egen hverdag. Men som de dybest set godt kan lide og har stærke følelser for.

Denne „medlemskristendom", som man også kunne kalde den, er en af de vigtigste grunde til, at kirken i betydningen kirkebygning, ritualer og præster stadig har så stor opbakning. Det er kirken, der varetager forholdet til Gud og ude i baggrunden garanterer, at der er styr på tingene. Kirken er i sig selv ophøjet. Man *hvisker* i kirken. Kirken *er* så at sige kristendommen; et kulturkristent folk skelner ikke mellem de to. Det er jo mildest talt ikke særligt luthersk, men det er sådan, det er blevet. Ligesom de kulturkristne gladeligt overdrager deres småbørns pasning til daginstitutioner, deres store børns opdragelse til skolen og deres gamles pleje til hjemmeplejen, overgiver de troen til kirkeinstitutionen. Og det er en god ordning, der fungerer for både kirken og de kulturkristne, der føler, at kirken varetager troen mere inderligt end de selv. Som moderne mennesker stiller vi i dag uhyre store krav til os selv. Vi skal helst være dybfølte, selvmotiverede og autentiske i det, vi gør. Kan vi ikke være det, må vi finde nogen, der kan være troværdige på vores vegne. Det er en slags omvendt projektion: Fordi vi ikke selv gør det, skal *de* gøre det.

Ønsket om forklaringer

Men der er også dem, der har mere tro. Stadig flere opfatter sig som spirituelle. De tror på Guds tilstedevæ-

Troen overlades i høj grad til dem, der har forstand på det og ifølge den almindelige forståelse kan gøre det meget mere helhjertet, nemlig præsterne

relse i alt og alle, og dermed også i sig selv. Adgang til tilværelsens mysterier får man ifølge de spirituelle ikke gennem institutioner – men gennem egne erfaringer, kroppen og dens budskaber, hverdagen og dens guddommelige tegn. I modsætning til de kulturkristne vil de spirituelle have adgang til de store mysterier. Den hellige orden skal ikke bare opretholdes af kirken; den skal *udforskes*. De er søgende, fordi de ønsker at trænge dybere ind i deres egen guddommelighed og i Guds hensigter. De efterlyser forklaringer på det, der sker dem, og som involverer en højere mening med dagligdagens møder, modgange, lykketræf og sygdomme. De ønsker forklaringer, fordi de har dem tilgængeligt i sig selv og ønsker at lære af dem, så de kan udvikle sig i gudbilledlighedens navn. De spirituelle deler altså de kulturkristnes krav om inderlighed i troen, men de går ikke på kompromis med den. For dem er selve tanken om en tro, der bliver båret (tilstrækkeligt inderligt) af andre – ikke mindst kirker og præster – ikke tiltalende. De vil bære *selv*. Derfor er de ofte kirkekritiske og skelner netop mellem den kristendom og kirke, som de kulturkristne opfatter som én ting. Den ægte kristendom findes ifølge de spirituelle i hjertet, ikke i kirken. Men alligevel føles det bedst at være medlem.

Flertydige folkelige krav

Og medlemmer er de jo i stor stil, både de kulturkristne og de spirituelle med alle de overlap, der i praksis er mellem disse to folketyper. Spørgsmålet er selvfølgelig, hvor længe det varer. Kan troen fortsat overleve i andres hænder i den periode af de medlemskristnes liv, hvor de mangler tid, alder og eksistentiel anledning til selv at tro? Og er en sådan varetaget tro *nok*? Eller hvad nu, hvis de spirituelle gør alvor af deres egen teologi og vender kirken ryggen? Når folkekirken i dag forsøger at forny sig, står den mildest talt over for flertydige folkelige krav om både form og indhold. De få højmesse-kristne er som regel positive overfor fornyelse, fordi de håber, den kan få de andre i kirke. De ønsker fornyelse – men på *andres* vegne. De kulturkristne, som alle er opdraget i en verden, hvor fornyelse i sig selv er et plusord, synes pudsigt nok, at kirken *for deres eget vedkommende* helst skal være, som den altid har været. For dem står kirken for en ophøjet orden, hvis væsentligste kvalitet netop er gentagelsen, rytmen – dette at kirken står der i al sin genkendelighed, når man får brug for den. Og så er der de spirituelle. Skal man forny kirken for dem, siger de, skal fornyelsen ikke bestå af hverken rockgudstjenester eller flere håndbukker. Så skal man både i form og indhold til at fokusere lidt mindre på Guds uransagelighed og i stedet både liturgisk og teologisk fokusere lidt mere på gudbilledlighed og den enkeltes mulighed for at udforske troen gennem både gamle og nye ritualer. Vil det få dem til at gå mere i kirke? Måske. Men de udforsker dybest set bedst selv troen på nær, selvfølgelig, når de store overgangsritualer kræves. Det er i dem, det hele går op i en højere enhed. Og det er vel heller ikke så ringe et udgangspunkt?

IBEN EGEKVIST KROGSDAL

f. 1967. Uddannet billedkunstner fra Det Jyske Kunstakademi og cand. phil. i religionsvidenskab. Er skønlitterær forfatter, salmedigter og har i en årrække forsket i moderne danskeres tro, spiritualitet og livsopfattelse. Udgav i 2012 bogen *De måske kristne*. En del af *Netværket* på P1.

OG SE, GUDS LYS; PH5
VEJLEDENDE PRIS KR. 4.195,-
VELKOMMEN!
DET ER MIT HUS. ELLER... DET ER EGENTLIG MIN FARS, MEN... ALLE ER VELKOMNE I HVERT FALD.
TRO
OKSEFILET M. FEDT
FOLK
KIRK
NØDUDGANG
FORKLA
GUD
TOM GANG
SE FAR, HAN LIGNER DIG!
JA, HAN ER SUPER TRENDY

GUIDE TIL FOLKELIGHED

ILLUSTRATION: PHILIP YTOURNEL 2012

Medborger & verdensborger

INTERVIEW: CHRISTIANE GAMMELTOFT-HANSEN

Der er grøde i folkeligheden, mener **Marianne Jelved**. Selv er hun mest optaget af den folkelighed, der samler folk omkring oplysning, og som bevæger mennesker til at forandre og styrke samfundet

Hun var en af de første til at bruge ordet sammenhængkraft og har i sine mange år i politik været optaget af, hvordan man styrker det aktive demokratiske medborgerskab. Det var derfor naturligt at bede Marianne Jelved om at give sin udlægning af, hvad folkelighed er. På en travl dag på gruppeformandens kontor oppe under taget på Christiansborg blev det til en koncentreret samtale om, hvad det er, der sætter mennesker i bevægelse.

– Det begynder med det forpligtende fællesskab. Det gør det i hvert fald for mig. Det begynder med, at man vil hinanden noget, og at man oplever, at man er forbundet med hinanden.

Det forpligtende fællesskab opstår, når man bliver grebet af eller optaget af en fælles sag. Og det er ikke bare Bakken jeg taler om, det ville være alt for indskrænket. Der skal mere til for at sætte mennesker i bevægelse.

Jeg har oplevet det et par gange i forbindelse med folkeafstemninger – som f.eks. euro-afstemningen. Det var ligegyldigt, om det var på Kultorvet i København eller gågaden i Hjørring, så var folk dybt optaget af eurospørgsmålet, og man talte sammen om det. Man følte sig forpligtet og tog et ansvar ved at sætte sig ind i, hvad det drejede sig om. Det er det samme, der sker ved folketingsvalg. Alle er optaget af at afgøre sig for, hvor de skal sætte deres kryds. Vores stemmeprocent i Danmark ligger på 80 – 85%. Det er globalt set en meget høj stemmeprocent. I USA f.eks. kan en præsident vælges med under 25% af stemmerne. Det er i mine øjne skræmmende, for det gør legitimiteten bag det fællesskab, der skal binde en nation sammen, meget lille.

Mener du dermed, at folkeligheden har det meget godt i Danmark?

– Ja, ansvaret over for fællesskabet ligger dybt i de fleste. Men når det er sagt, er jeg også godt klar over, at vi står med nogle store udfordringer. Mange af de institutioner, som er med til at styrke det forpligtende fællesskab, er under pres i disse år – f.eks. folkeskolen. Folkeskolen har

▼ MARIANNE JELVED

Jeg er sådan set kun noget i kraft af de fællesskaber, jeg er en del af

i mange år bygget på den tanke, at skolen skulle være et sted, hvor man lærer at tage ansvar, og hvor man lærer at respektere hinandens forskelligheder. I dag har folkeskolen et praktisk mål, nemlig at sikre at alle børn får en ungdomsuddannelse. Man ser dermed ikke folkeskolen som en institution, der har en værdi i sig selv, men som en institution, der skal forsyne staten med nyttige borgere og god arbejdskraft. Succeskriteriet har med andre ord ændret sig, og det gælder ikke kun for folkeskolen. Vi skal være blandt de fem bedste nationer målt i forhold til PISA-testen, vi skal være blandt de ti rigeste nationer i verden, vi skal have et universitet blandt de ti bedste i verden osv. Det er succeskriterier, hvor vi gør hinanden til konkurrenter i stedet for at se os som demokratisk forpligtede medborgere og verdensborgere, der er afhængige af hinanden – det endda i en grad hvor min sikkerhed er afhængig af de andres sikkerhed, mit miljø er afhængig af de andres miljø, og mit klima er afhængig af alles klima. Jeg er selvfølgelig stadig et enkelt individ, men jeg er også dybt afhængig af fællesskabet. Jeg er sådan set kun noget i kraft af de fællesskaber, jeg er en del af.

– Men når jeg alligevel mener, at der er håb, og at det ikke ser så sort ud, så er det fordi, jeg fornemmer, at rigtig mange gerne vil være med til at løfte en fælles opgave. Der er grøde i det frivillige arbejde. Miljøområdet og det sociale område f.eks. er blevet befolket med mennesker, der føler et ansvar, og som handler på det. Det er en manifestation af, at man hører sammen og en styrkelse af folkeligheden.

Der er mange opgaver, som ligger naturligt hos staten. Men det frivillige engagement kan ikke undværes, fordi det styrker det medmenneskelige i fællesskaberne. Den frivillige er der ikke som en professionel, men som et medmenneske. Det er for mig en vigtig del af folkeligheden, at vi ikke kun overlader det til de professionelle at gøre en indsats.

Der sker vel så også en udveksling. Man taler om oplysning til folket. Men folket oplyser jo også staten. Hvis der er en stærk græsrodsbevægelse og en stærk frivillighed, så styrker det vel denne oplysning fra folket?

– Ja, det gør det. Folkeoplysningen har været af stor be-

Folkekirken er ikke noget uden de mennesker, den består af, og hvis folket ikke kommer til kirken, må kirken komme til dem

tydning for udviklingen i Danmark siden Grundloven. Det er blandt andet den, der har været med til at sikre minoritetsretten. Det hører til folkeoplysningstanken, at flertallet anerkender, at mindretallet har ret til at forme deres eget liv. Friskolerne er et eksempel på det. Godt nok har vi i en årrække haft svært ved at acceptere, at mindretalsretten gælder alle, der bor i Danmark. Men minoritetsretten er stadig gældende, også selv om der nogle gange bliver lagt hindringer i vejen for den. Det er således glædeligt, at vi har fået muslimske friskoler. Det er god integration, for de muslimske forældre, der har deres børn i en muslimsk friskole oplever, at det danske samfund er et samfund, der anerkender minoriteten, og at det altså er en del af vores folkelighed.

Grundtvig sætter bindestreg i folkelighed: folke-lighed. Og dermed understregede han blandt andet, at folkelighed betyder lighed for folket. Er det også sådan, du forstår folkelighed?

– To ting har været karakteristiske for vores store folkeinstitutioner – folkehøjskolen, folkeskolen, fagbevægelsen, andelsbevægelsen – nemlig forpligtetheden og ligeværdet. Man har mødtes som ligemænd og kvinder og ikke skelet til, om man var en stor eller lille gårdejer. Folkelighed er, at vi er lige. Det er for mig helt afgørende.

Folkekirken er en af de store folkeinstitutioner. Hvad vil du mene, folkekirken skal gøre for at vedblive med at være et både rummeligt og samlende fællesskab.

– Folkekirken er ikke noget uden de mennesker, den består af, og hvis folket ikke kommer til kirken, må kirken komme til dem. Kirken har et ansvar for at gå ud og opsøge folk. Derfor har jeg heller aldrig forstået de præster, der mener, at folk må komme til dem. At det, de er sat til, er at forkynde i kirken og ikke andet. Man må være opsøgende. For mig er det centrale i kristendommen ansvaret for næsten. Med det som udgangspunkt mener jeg, at man må kunne forvente, at præsten bestræber sig på at være et eksempel – at være et menneske, der går ud og møder næsten. Nogle er selvfølgelig opsøgende, men det er ikke nødvendigvis det generelle billede.

Vi skal lære at skabe de fællesskaber, vi selv synes giver mening. Jeg opfatter kirken i vores samlede institutionsbillede som en institution, der har betydning, fordi den er en af de institutioner, der kan skabe et forpligtende fællesskab. Det synes jeg er værdifuldt, og det siger jeg, også selvom jeg ikke er en del af dette forpligtende fællesskab. Jeg er godt nok medlem, men jeg er ikke aktiv i den forstand. Jeg er aktiv med andre ting, men glad for at der er nogle, der engagerer sig i det kirkelige fællesskab.

MARIANNE JELVED

f. 1943, gruppeformand for Det Radikale Venstre, formand for Finansudvalget, medlem af Folketingets Præsidium, fhv. økonomiminister.

AF NIELS FRID-NIELSEN

FYLD KIRKEN MED HØJSANG, FRYGT OG BÆVEN – I TIDENS TONEKLANG

I MIT SOGN HAR VI EN PRÆST, børnene kalder for „Palle Præst". Nogle vil måske mene, at det er upassende at give præsten et kæle- eller ligefrem øgenavn. Men jeg tror, at børnene omkring Grundtvigs Kirke har taget Palle Kongsgaard, som præstens navn rettelig lyder, til sig. Akkurat som det kendes fra amerikansk hiphop og ungdomskultur, udstyres præsten her med et kunstnernavn eller brand, om man vil, der udtrykker hans kredibilitet i lokalområdet. „Palle Præst" er simpelthen vellidt.

Det er han, fordi han spiller elektrisk bas, når de unge synger til konfirmationsforberedelse. Han inviterer byens rock- og bluesmusikere indenfor i kirken til jam og fælleskoncerter med de unge. Han – eller en af hans udmærkede kolleger – tager børnene med på besøg i områdets meget omtalte moskeer. For folkekirken er ikke – og skal efter min mening ikke være – et hus, der lukker sig om sig selv.

Jeg holder af kirken som et åbent hus: Her er jazzkoncerter. Her diskuterer vi Per Stig Møllers store biografi om Kaj Munk. Her er menneskesynet i Bille Augusts film til debat.

For min skyld er Pussy Riot velkomne med deres punk-happenings.

Jeg åbner gerne døren for asylansøgere både med og uden opholdstilladelse.

Naturligvis må Zumba-kurser, mindfulness, børnebio, læseklubber, skakturneringer, fastelavn og tøndeslagning fylde kirken dagen lang året rundt. Det manglede bare: En velfungerende kirke er en kirke fyldt med liv.

Min grænse går ved det ekskluderende. Den danske folkekirkes ånd er – i min optik – næstekærlighed og tilgivelse, ikke fordømmelse og eksklusion.

Derfor skal folkekirken ikke tage stilling for eller imod asyllovgivningen, endsige fordømme religiøse, politiske eller seksuelle grupper i vores samfund. Den skal favne os alle, høj og lav, kvinde og mand, barn og voksen i alle tænkelige hudfarver. Den skal være et åbent hus, når vi i sorg, ensomhed eller tvivl søger trøst, afklaring og ro i sindet.

Men den må godt blande sig noget mere. Den må godt i endnu højere grad blive en del af den forandring og dialog, der præger samfundet udenfor kirkens tykke mure.

I mit lokalsamfund har Dansekapellet, der holder til i det gamle kapel på kirkegården ved Grundtvigs Kirke, taget kontakt til områdets folkeskoler og inddraget dem i „Dans i Nordvest"-projektet. Boldklubben KFUM spiller en afgørende rolle for drenge og i stigende omfang også piger i sognet. Her mødes børn og unge på tværs af klasser, skoler og interesser i øvrigt og rustes på den måde til et ungdomsliv, hvor de i stigende grad selv skal tage ansvar for deres sociale netværk.

„Hvorfor tager du ikke dine børns kammerater med herhen?", spurgte en deltager ved et debatarrangement i kirken – og antydede dermed, at vi på den måde kunne fylde kirken. „Så langt rækker min indflydelse ikke", svarede jeg. Men ved nærmere eftertanke tror jeg faktisk, at folkekirkens pant i fremtiden meget vel kan blive, at forbinde sig med levedygtige og livsbekræftende foreninger og bevægelser i lokalsamfundet. Det kan være fodboldklub, Dansekapel, folkebibliotek eller Ungdomshus. Det afgørende er den livgivende dialog med omgivelserne. Det er den, vi som mennesker suger næring af. Den kan også give folkekirken nyt liv.

Mange af os lytter til Rock and Roll i hverdagen. Men der er ikke meget rock i folkekirken i dag. „Palle Præst" henviser af og til under gudstjenesten til poeten og sangeren Leonard Cohen. Men også sortsynet, tvivlen og angsten vi i kunstens verden kender fra navne som Tom Waits, Sort Sol eller for den sags skyld lyrikeren Søren Ulrik Thomsen, ekspressionisternes malerier og det absurde teater hører efter min mening til i folkekirken. Ligesom Anisette og Savage Roses smukke sange og kærlighedsbudskaber gør.

Danske folkekirker er fyldt med udsmykninger og ornamenteringer af vores bedste billedkunstnere, men vi savner nutidens hverdags- og populærkultur. Det, som binder os sammen i dag. Lad os få Højsang, Frygt og Bæven i tidens toneklang, så vi føler os hjemme i kirken. Føler, det er vores kirke.

Kirken er det sted, vi søger hen til højtid. Her oplever vi den fysiske fornemmelse af at høre til med netop de mennesker, der i dag udgør sognet. Til gudstjenesten er det kirkelige fællesskab helt konkret. Sælg for Guds skyld ikke ud af den kristne tros grundværdier, men sæt gerne kirken i swing og i stimulerende dialog med den tid, det samfund og de mennesker, der lever omkring den.

NIELS FRID-NIELSEN F. 1954. FAR TIL FIRE OG KULTURREDAKTØR, DR NYHEDER

MIT BILLEDE PÅ FOLKELIGHED #2

Søs Marie Serup f. 1974, cand.phil., cand.mag., tidligere politisk rådgiver – i folkemunde spindoktor – for partiet Venstre, herunder to statsministre. Har i dag rådgivningsvirksomheden BY SERUP og er politisk kommentator for en række danske medier.

„Busstoppestedet er et af de få steder alle danskere benytter i en periode i sit liv. Børn på vej i skole, unge på vej i byen, den enlige mor med nettoposerne, familien fra Jylland, den gamle mand fra Libanon, en af de „blå damer" fra Frederiksberg. Vi kommer der alle sammen. Det er porte, der markerer vores passage gennem hverdagen og livet. Og uanset baggrund, position og vilkår, så bliver alle glade af at trykke på den røde stopknap."

DET ER IKKE ILATS EDET...

AF ANITA HANSEN ENGDAHL

Folkekirken lider af lægmandsforskrækkelse
– det er ude af trit med troen, bekendelsen og tiden

Da Bibelen i 1550 for første gang udkom på dansk, var den forsynet med en fortale af landets ledende biskop, Peder Palladius i København, hvori han advarede lægfolket mod at læse bogen, fordi de kunne misforstå Guds ord! Reformationen, der begyndte som en folkelig bevægelse blandt bysbørn og bondedrenge i 1520'erne, var allerede blot 20 år senere stivnet i gejstligt overherredømme og lægmandsforskrækkelse. Ganske uheldigt, for den evangelisk-lutherske kirke var og er grundet på Martin Luthers forståelse af det almene præstedømme, dvs. at enhver, der er døbt, er præst, og at et gejstligt embede (det vi nu kalder præsteembedet) kun er til, fordi menigheden bliver nødt til at kalde en af deres midte frem til særligt at tage ansvar for det, som alle har ret og pligt til: nemlig at forkynde, forvalte sakramenterne, yde sjælesorg, bede, lovsynge og bekende.

I 1600-tallets kamp for rettroenhed nåede den gejstlige magt sit højdepunkt. Lægfolkets modreaktion kom med pietismen i 1700-tallet og de kirkelige vækkelser i 1800-tallet; men allerede i midten af 1900-tallet opgav de fleste lægfolk kampen og kun i missionske kredse holdt man fast i lægfolkets ret og pligt. Som led i det folkekirkelige demokrati har lægfolket via lovgivning fået øgede rettigheder, ikke mindst i de seneste fem år.

▲ ANITA HANSEN ENGDAHL

Lægfolket ved det bare ikke, og få præster ser det som en faglig ledelsesopgaver at oplyse dem om det; ligesom det heller ikke er noget, der reklameres med på ret mange kirkelige websider. Så én ting er det folkekirkelige demokrati, der giver lægfolket de mange rettigheder, en anden ting er, om vi i praksis giver lægfolket rum for at udfolde deres ret og pligt. Nogle testspørgsmål kunne være: Afspejler vores liturgi, f.eks. ordinationsgudstjeneste og højmesser, det almene præstedømme? Kan de, der gerne vil bidrage med noget, få lov til det? Får den, der gerne vil lære noget mere, mulighed for det? Får konfirmandforældre medansvar og indflydelse på, hvad deres børn skal undervises i? Giver tilrettelæggelsen og gennemførelsen af plejehjemsgudstjenesten den ældre og deres ægtefælle mulighed for at sige, hvad de har behov for, at der bedes om? Og kan de – hvis de vil – komme med deres vidnesbyrd om, hvad det vil sige at leve et langt liv i sorrig og glæde under Vorherres vingers skygge? Må pårørende ved begravelser, faddere ved dåb, brudeparrets venner læse tekster, bede Fadervor eller på anden måde bidrage med noget under den kirkelige handling? Nogle steder ja, de fleste steder nej. Eller sagt på en anden måde: Det er ikke til at se det, hvis man ikke lige ved det, at den evangelisk-lutherske kirke bygger på det almene præstedømme og lægfolkets vidnesbyrd. Gejstlig ledelse er mange steder faglig styring, der bygger på

Lægmand

Lægmand, (1. led af lat. laicus „uindviet", af gr. leos, laos „folk"), person, der ikke er viet til et kirkeligt embede; i videre forstand en person, der ikke er fagmand.
Kilde: www.denstoredanske.dk.

> **Hvis vi som kirkesamfund ikke i højere grad vil inddrage og myndiggøre lægfolket, svarer det, vi gør, ikke til det, vi tror og bekender**

énvejskommunikation, restriktioner og kirkeligt ansattes udfoldelse, mens lægfolket sidder andægtigt lyttende, sovende eller syngende med ... hvis de kender salmerne.

Mange præster vil sige, at myndige lægfolk findes ikke. Folk ved ingenting, vil ingenting og skulle de inddrages mere i kirkens liv, ville det projekt ende i anarki eller lide en hurtig og stille død. Og sandt er det, at potentialet for vækst i viden, praksiserfaringer og nogle steder også engagement blandt lægfolket er stort. Problemet er, at gejstligheden i dag har det lægfolk, som kirkens ledere gennem 500 år har gjort dem til og lægfolkets uvidenhed ændrer ikke på, at det er de gejstliges faglige ledelsesansvar at få sat processer i gang, der fremmer lægfolkets myndiggørelse; at definere rum hvori trossamtaler kan finde sted; at udvikle metoder som passer lokalt til at inddrage og delagtiggøre menigheden – både de, som allerede er gudstjenestedeltagere og de, som hellere vil andre dele af kirkelivet.

Og det er heldigvis i gang. Børn og søgende unge må gerne inddrages i de alternative gudstjenester, bidrage med noget og få tilrettelagt en undervisning, som er pædagogisk gennemtænkt; hvorfor så ikke også voksne og de ældre? De veluddannede må gerne diskutere teologi i studiekredsen, hvorfor så ikke også dem med de korte eller ingen uddannelser? Mange præster vil gerne have fadderne med til dåbssamtale og med op i koret under dåben for i en faddertiltale at formane dem om det, de skylder barnet at gøre med hensyn til barnets kristelige opdragelse. Hvorfor så ikke lade dem begynde med at gøre noget under selve dåben?

Hvis vi som kirkesamfund ikke i højere grad vil inddrage og myndiggøre lægfolket, svarer det, vi gør, ikke til det, vi tror og bekender. Den divergens har vi som kirkesamfund overlevet i snart 500 år. Men det går ikke i en tidsalder, hvor autenticitet er omdrejningspunktet, og heller ikke i en tid, hvor borgerinddragelse er kodeordet i den offentlige sektor. Den yngre del af folkekirkens medlemsskare er vant til at blive hørt, inddraget, tage medansvar og bakker kun op om noget, de selv har lod og del i. Måske ved de ikke noget, men de har muligheden for at komme til det. Gejstligheden kan sagtens komme ud for sognebørn, der er bedre teologer end præster eller har flere praksiserfaringer fra hele verden end præsten selv. Den gave skal vi pakke ud. Kirkerne får fremover ikke råd til at ansatte professionelle til alle opgaver, og det gør måske ikke noget. Det bliver langt fra alle folkekirkens medlemmer, der vil bidrage aktivt. Men hvis bare de, der gerne vil, kan komme til at give det, de vil, bliver det til at se det.

ANITA HANSEN ENGDAHL

f. 1965 har været sognepræst, er nu lektor ved Institut for Præsteuddannelse i København. Har oversat og introduceret Martin Modéus: *Menneskelig gudstjeneste* og Fredrik Modéus: *Mod til at være kirke,* begge udkommet i 2011.

▼ CLAUS OLDENBURG

HVOR GÅR

FESTLIGT, FOLKELIGT OG FORNØJELIGT: I hvor høj grad skal folkekirken i kampen om opmærksomhed bringe tidens trends i spil i kirken? To københavnske præster giver hver sit bud på, hvad kirkerummet kan klare af skæve idéer

▼ STINE RAVNBORG DEHN

GRÆNSEØNT?

INTERVIEW: ELSEBETH GRUMMESGAARD GJESING

Den klassiske præst: Det må ikke blive pinligt

Hvad kan man bruge kirkens rum til?

– Som sådan er der ingen grænser, men det, der finder sted, må ikke være imod rummet. Der er ikke noget i vejen med hverken rockmusik eller alt muligt andet, men det gælder for alting, at hvis kvaliteten skrider, hvis noget bliver pinligt – det kan rummet ikke tåle.

Kirken her er traditionsbundet, og det afspejler sig også i gudstjenesterne, jeg holder for børnehaven. Vi sidder ved knæfaldet, synger „I Østen stiger solen op", beder Fadervor og så fortæller jeg, med mine bedste skuespillerevner, en drabelig historie fra Det Gamle Testamente. Til sidst bliver de velsignet. Det hele er til stor fornøjelse og børnene spørger altid „Hvornår er der gudstjeneste igen?". Det er ikke nødvendigt at pakke kirken ind som underholdning af frygt for at kede nogen.

Hvornår bliver noget pinligt?

– Tidligere var jeg præst på landet og er vant til, at der skete mange mærkelige og sjove ting. Kirken har også funktion af forsamlingshus, ikke mindst i København. Den enkelte kirke må tage bestik af sognet og indrette kirkelivet efter de mennesker, der bor der. Men der er forskel på, om ting foregår i sognehuset eller i selve kirkerummet. Jeg har oplevet en talentfuld jazzsangerinde i kirkerummet, hvor det bare ikke fungerede. Det havde været meget bedre, hvis hun lå hen af bardisken i et røgfyldt lokale.

En kirke på Østerbro tilbyder, at man kan danse linedance, og det er fint, fordi det foregår i sognehuset. Det ville for mig at se ikke fungere i kirken.
Et andet eksempel, jeg kan give, er fra en grønlandsk mands begravelse for nogle år tilbage. I vennekredsen elskede de harmonikamusik og ville gerne have, at en af dem skulle spille harmonika i kirken. Det ville blive en jammerdal, kunne jeg næsten regne ud, så jeg foreslog i stedet, at han ventede med at spille til ude på kirkegården ved jordfæstelsen. Da dagen kom, dukkede harmonikaspilleren først op ude på kirkegården, og han var skidefuld og på rulleskøjter. Det ville have været pinligt i kirken.

Hvordan værner man som præst om kirkerummet?

– Katolikkerne har en trang til at forkynde kirken som Guds åbenbaring. Det skal vi ikke gøre. Det er altid vigtigt, at man ikke laver markedsføring af kirken frem for evangeliet. Folkekirken er forpligtet til folkeoplysning, og rummet er et teater, som kan danne ramme om meget. Men kirken er samtidig et helligt hus. Det er både et praktisk rum, et stille rum og et tænkerum.
Som præst er man ceremonimester og skal sørge for, at folks lidt for skøre idéer ikke får gang på jorden. Man skal være opmærksom og beskytte rummet mod overgreb. Jeg tror, det er en fornemmelse, man udvikler efterhånden. Alle præster lærer af deres erfaringer.

CLAUS OLDENBURG

f. 1947, præst i Garnisons Kirke i Indre By siden 1989. Tidligere præst i Fyns Stift. Har udgivet en række bøger om religion, politik og historie, specielt om Thomas Mann. Redaktør af tidsskriftet *Herrens Mark*.

I **GARNISONS KIRKE** kan man bl.a. deltage i litterære foredrag om f.eks. Thomas Mann, høre forelæsninger om islam, være med i en filmklub sammen med Skt. Jakob eller opleve koncerter med kirkens barokorgel eller de to klassiske ensembler, CoCo og Ars Nova. Sognet har ingen skoler, og bortset fra den lokale børnehave, som Claus Oldenburg holder en månedlig børnegudstjeneste for, er der kun få unge og børnefamilier i sognet.

Den grænsesøgende præst: Just do it!

Hvad kan man bruge kirkens rum til?

– Jeg tror ikke, jeg har nogen grænser. Der må bare ikke være noget kommercielt ind over. Som udgangspunkt kan man bruge rummet til alt, hvad der handler om meningsfyldte fællesskaber og nærvær. Alt hvad der inkluderer positiv energi og mennesket, med alt hvad det er: i glæde og fest, i sorg og midt imellem. Især er det vigtigt at fokusere på mennesket midt imellem. Sorg, dåb og vielser kan vi, men hvordan finder man en kanal ind til mennesker i deres hverdag, og giver dem et boost af næstekærlighed? For mig er det: Just do it! Hvis det virker, så virker det.

Hvornår virker det?

– Det er noget med at mærke efter i maven. Hvis det ikke fungerer, er det måske for poppet, for meget eller for lidt. Jeg prøver at fornemme, hvad der optager de kirkegængere, jeg har. De 20-30-årige er en svær målgruppe. De har travlt med studie, børn og venner, alt muligt. Desuden er det enormt vanskeligt at få folks opmærksomhed i en by som København, for der er så mange fantastiske tilbud, og alle løber spidsrod for at nå det hele. Kirken må gerne ramme tidsånden, og det kan man gøre på mange måder. Yoga i kirkerummet åbner op for andre kanaler, folk får smasket næstekærlighed ind i hovedet på den måde.

Man må som kirke inddrage folk og tilbyde medejerskab. Dialogen er vigtig, og derfor skal der andre ting i spil end den klassiske gudstjeneste eller højmesse. Man skal lære at gå til højmesse, inden man kan bruge den til noget, og det kan være en barriere. Så for mig handler det om at fange folk på andre måder, men uden at lefle. Man skal tage folk og deres ideer og input alvorligt. Nye idéer skal komme af en ild, der brænder i os: Det her er vigtigt, det *skal* I simpelthen opleve! Kirkernes forskellighed er en styrke, men helt generelt mener jeg, at folkekirken bliver nødt til at åbne lidt mere op og tænke ud af boksen.

Hvad skal man som præst lægge vægt på i den sammenhæng?

– Præster skal i højere grad prøve at holde dogmerne væk og tale vores budskab ind i et sprog, som folk kan forstå. Ellers er det ikke umagen værd. Tilhørsforholdet til din præst betyder meget, og når præsten står i træningstøj i kirken, er det med til at nedbryde fordomme. Nu hedder det faktisk *folke*kirke. Vi er ikke kirke for præsternes eller for kirkens egen skyld. Vi er kirke for *folkets* skyld, og derfor er det også vigtigt, at folk er med til at definere, hvad der skal foregå i kirken. At folk går til højmesse er for mig ikke et mål i sig selv. Men sjovt nok sker der en vandring fra vores alternative arrangementer til de klassiske højmesser. Det bestyrker min fornemmelse af, at hvis man finder en vej ind til mennesker i deres verden og hverdag, så giver kirken mening for dem.

STINE RAVNBORG DEHN

f. 1981, præst i Timotheuskirken i Valby siden 2009. I redaktionsgruppen for bibelmagasinet *Bibliana*. Medvirkede i efteråret 2012 i DR-programmet *Mit publikum*. Har bl.a. suppleret sin uddannelse med yoga og meditationskurser.

I **TIMOTHEUSKIRKEN** kan man deltage i meditationsgudstjenester, fællesspisning, yoga i kirken og bio for børnefamilier med aktuelle film, som f.eks. biografhittet *RIO* på programmet. Stine Ravnborg Dehn arbejder især på at få sognets mange børnefamilier og de unge voksne mellem 20-30 år i tale.

Mellem folkelighed og manipulation

Genkendelighed er et kodeord, når **Ingolf Gabold** fortæller historier til danskerne. Der skal være tråde til den enkeltes eget liv, men når den folkelige ramme er sat, skal historien ville noget mere. Selve budskabet må aldrig blive folkeligt

Hvis man af og til overvejer, hvordan det lader sig gøre i en moderne og erklæret global verden stadig at samle voldsomt mange danskere omkring den samme oplevelse, er der én mand, man skal gå til. Og det er DR's tidligere dramachef Ingolf Gabold. Med sin højt udviklede sans for historiefortælling har han med den ene tv-serie efter den anden været med til at lægge danske gader øde søndag aften med blandt andet *Rejseholdet*, *Nikolaj og Julie*, *Krøniken*, *Sommer*, *Borgen* og ikke mindst *Forbrydelsen*, der nu i tre omgange har præsenteret os for en dæmonisk mordgåde. Overalt har Gabold haft en finger med i spillet, og man kan være ganske forvisset om, at han også undervejs har forholdt sig til begrebet folkelighed. Både som det, der skal respekteres og som det, der ikke må få lov til at stjæle hele billedet.

– Jeg har altid været meget forsigtig med at lefle. Når man lægger sig lige under det, man tror folk gerne vil have, så rammer man laveste fællesnævner, og det har jeg det ikke godt med. Det handler om at give folk noget, de gerne vil have og samtidig give dem noget i tilgift, som de ikke selv vidste, at de havde lyst til. Det er min definition på folkelighed. Lad mig tage eksemplet med *Sommer*. Den skulle foregå i provinsen, og vi valgte et lægehus, for der er for de fleste en umiddelbar identifikation med lægens gerning. Først tænkte vi, at den gamle læge skulle dø i afsnit tre, fordi vi gerne ville fokusere på ændringen i det skandinaviske familiemønster, hvor patriarken ikke længere har magten. Men en klog forfat-

▼ INGOLF GABOLD

Hvornår føler du dig mest folkelig?

Det er ikke mig forundt at være folkelig. For når man laver ting som det her, er man nødt til at have afstand til det. Hvis jeg stod med begge ben i en folkelighed, ville jeg komme til at lave reproduktioner.

ter kom på idéen med alzheimers, så faderen langsomt kunne glide ud i periferien. Så har vi to sønner, som vi kalder Adam og Jacob, og den ene minder en del om broderen i lignelsen om den fortabte søn, og sådan hjælper vi lidt for at få en bred del af befolkningen med. Men så kommer budskabet, og det er ikke folkeligt – ligesom det heller ikke er folkeligt, når datteren i *Borgen* kommer på psykiatrisk anstalt. Det ikke folkelige budskab i *Sommer* er, at det ikke bliver Adam, der træder i patriarkens sted. Det gør i stedet den fortabte datter – Jacobs kone, der undervejs har været temmelig selvdestruktiv, men ender med at købe huset og installere Jacob som læge i det. Her er vi ikke folkelige, men dybt elitære.

Så det er kun rammen, der skal være folkelig?

– Ja, det helt overordnede budskab må ikke være folkeligt, men skal pege et sted hen. Ellers bliver det for TV 2-agtigt og ville ikke være DR. Det sidste træk på præmissen skal være nytænkt. Men for alligevel at bringe det hele ind i mellemgulvet afsluttede vi *Sommer* med – da Adam er på vej til Grønland, fordi han ikke er klar til at være far – at lade Kim Larsen synge *Langebro*. For det er Kim. Ham kender vi alle sammen.

Den målrettede meddelelse serveres på en måde, der gør, at man nemmere tager imod den, og Ingolf Gabolds evne til at ramme den folkelige åre med et bestemt budskab har også undervejs skabt kritik. Netop *Borgen*, som Gabold selv her kort nævner, blev fra begyndelsen kritiseret for i overdreven grad at reproducere faste idéer om politikerne på Christiansborg og tage synligt parti. Og indlysende er det jo også, at den, der kan få den store flok til at samles om den samme fortælling, faktisk besidder temmelig stor magt.

Har du ikke ind imellem siddet med en fornemmelse af, at du kunne proppe hvad som helst ind i den fællesskabsfølelse, der er opstået omkring søndag aften?

– Jo da, og det er et stort ansvar, for hvor går grænsen mellem det folkelige og manipulation? Folkelighed handler om fælles oplevelser af noget, vi ejer sammen, og produktionerne klokken 20.00 søndag aften er blevet fælles eje. Men hvad *Borgen* angår, var vi enige om, at De Radikale skulle bringes ind som midtsøgende parti, for nu skulle vi ikke have mere blokpolitik.

Men så forsøger I jo også meget bevidst at påvirke befolkningen

– Gu gør vi da så. Men jeg har jo også en tro på, at det

Folkelighed handler om fælles oplevelser af noget, vi ejer sammen

ikke er ondt, det jeg gør. Jeg mener faktisk, at det ville være godt, hvis den næste, der får magten i vores familier, er den unge kvinde og ikke faderen eller den umulige bror. Det er god tænkning, og det synes jeg også, det er at mene, at vi må holde op med at føre blokpolitik. Men det er rigtigt, at det er et stort ansvar at kunne få så mange i tale, og jeg kan da også vågne om morgenen med benspjæt af den anden verden.

Man overvejer i samtale med Gabold, om de skyhøje seertal mon også rummer en anden risiko. Nemlig den, at man bliver trukket ind i vanen med at ramme så bredt som muligt, og måske derved lader anderledes kunstneriske ambitioner gå tabt for at kunne leve op til positionen som landets mest succesfulde tv-fortæller. Ville han, når det kommer til stykket, hellere have lavet noget andet?

– Nej, jeg har stor respekt for ægte folkelighed. Jeg bryder mig ikke om proletar-tv i stil med *Paradise Hotel*, der bestemt ikke er folkeligt, og som i øvrigt heller ikke har ret mange seere, men til gengæld et ganske bestemt seer-segment. Mit ønske om bredde og folkelighed er stort og ægte følt, men jeg var også lykkelig, da vi for eksempel lagde produktionen ud af huset og sendte Per Flys fremragende *Forestillinger*.

Som til gengæld ikke havde ret mange seere. Skyldtes det, at den var ufolkelig?

– Ja, det var den. Den kunne godt have været mere folkelig, men den mistede 300.000 seere, da man fastholdt, at handlingen skulle være centreret omkring en sonet af Shakespeare. Jeg foreslog, at man gjorde teaterdirektørens kone til tandlæge, så hun kunne bringe en anden diskurs ind i det selvoptagede kunstnermiljø i fortællingen, men det ville man ikke. Og der mistede man 200.000 seere til. Når personerne bliver for smalle, har man ingen steder at lægge sin koncentration, hvis der ikke er nogle erstatninger for dem.

Når tingene virkelig lykkes på DR, samles over to millioner danskere om det samme tv-program. Da *Matador* kom til verden, lavede man ikke seermålinger som i dag, men tallet var utvivlsomt særdeles højt. Til gengæld ved man, at *Krønikens* afsluttende afsnit trak 2,7 millioner, og *Forbrydelsen* har været oppe på 2,1 millioner. Succesen med de to første serier kan man et stykke af vejen forklare med deres meget danske udtryk og en kredsen om netop dette lands historie. Men hvori består det folkelige i en tv-serie om en mut kvindelig betjent, der går rundt i en trist sweater i evigt gråvejr og uendeligt langsomt arbejder sig frem mod en løsning på en mordgåde?

– Ja, jeg var også selv i begyndelsen bange for den produktion, hvor man først efter 20. afsnit får at vide, hvem morderen er. Jeg tænkte – de står af. Men det gjorde de ikke. Selv ikke med denne tragiske historie af Søren Sveistrup om mord i familien, hvor det er onkel Vagn – næsten selv et medlem af den – der er morderen. Tænk, de holdt til det. Gimmicken med en færøsk striktrøje havde vi ikke bevidst tænkt igennem, men vi diskuterede, om det skulle være mørkt og regnfuldt eller højt oplyst i stil med en Hitchcock-film. Vi valgte den mørke løsning, og jeg kom i tanke om Henrik Nordbrandts digt om året, der har 15 måneder: november, november, november ... Når vi skaber historier, tænker vi først over, hvad der er alment menneskeligt, og dernæst på, hvad der er specielt dansk. Med *Forbrydelsen* lærte vi, at folkelighed faktisk kan stå for mere, end man tror.

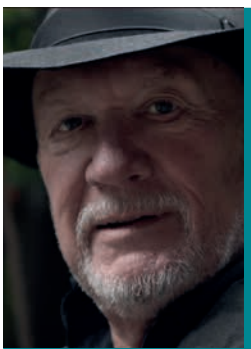

INGOLF GABOLD

f. 1942. i Heidelberg i Tyskland. Uddannet i 1967 fra Det Jyske Musikkonservatorium. Har specialiseret sig i dramaturgi og blandt andet undervist på Statens Teaterskole og Danmarks Journalisthøjskole. Fra 1991-1992 var Gabold programdirektør i DR, og i 1999 tiltrådte han som dramachef. I marts 2012 måtte han på grund af alder forlade DR og er nu ansat som executive producer i tv-selskabet Eyeworks.

Bøn no. 10

Jeg beder for dem, der står mellem
fortidens forlis
og frygten for flere katastrofer.

Jeg beder for enkerne, for de fritstillede
og for dem, der har solgt ud.

Jeg beder for tryghedspusherne.
Jeg beder for dem, hvis drømme er landet så hårdt.

Jeg beder for dem,
der er ved at revidere deres selvbillede,
og dem, der ikke orker det.

Jeg beder for Dr. Hansen og for Nora
og for Noras døtre.

Jeg beder for dem, der får løn som fortjent.

Jeg beder for dem, der er ved point of no return
og for dem, der alligevel vender tilbage.

▲ Helle S. Søtrup, fra *Send flere engle*, RPF 2012.
◀ John Kørner, *Vegetar*, acryl på lærred, 2011, foto Anders Sune Berg.

Med hjertet som mål

INTERVIEW: PETER BIRCH

Folkelighed er, når vi sammen kan dele det lystige og det smertefulde, siger skuespilleren **Ditte Gråbøl**

Ditte Gråbøl vil meget gerne tale om folkelighed. „Emnet tiltaler mig“, som hun siger. Hun tager imod i sit hjem, en stor lejlighed i kvarteret bag Det Kgl. Teater i det indre København. Hun var fast tilknyttet Det Kgl. Teater i 1990-95, men ellers er det karakteristisk for 53-årige Ditte Gråbøl, at hendes karriere har bragt hende vidt omkring. Hun har haft roller i en lang række film, medvirket i tv-dramatik og lavet tv-satire, hun har spillet revy i Hjørring, Helsingør, Tivoli og på Bakken. Og ind imellem er det blevet til mange roller på teaterscenerne. Den kunstneriske spændvidde er i øvrigt udtryk for, mener hun selv, at folkelighed som begreb er blevet renere, end det var engang.

– Det der med, at man som skuespiller laver revy om sommeren og spiller på Det Kgl. om vinteren var utænkeligt for 30-40 år siden. Det har heldigvis ændret sig. At blive betragtet som folkelig udelukker ikke, at man også bliver taget alvorligt, siger Ditte Gråbøl. Hun tøver lidt, før hun tilføjer:

– Det var det, Dirch Passer led under; han var blevet så folkelig, så han næsten ikke kunne tages alvorligt mere.

Lige nu turnerer Ditte Gråbøl rundt i landet med Folketeaterets opsætning af Romeo og Julie, og når hun skal forsøge at sætte ord på, hvornår hun føler sig mest folkelig, bliver det med et eksempel netop herfra.

– Jeg spiller ammen, som er en lystig skikkelse i det tragiske stykke. Men hen mod slutningen er ammen pludselig ikke sjov mere. Når jeg kan mærke, at publikum alligevel forstår den figur, jeg spiller, så føler jeg, at jeg har opnået noget, som jeg forbinder med folkelighed.

– Folkelighed er at ramme bredt og samle folk i en fælles oplevelse, der både kan rumme det lystige og det smertefulde. Folkelighed er, når folk får en oplevelse af, at det ikke kun handler om „mig“, men at det, der sker nu for øjnene af mig, binder mig sammen med andre, stiller mig lige med dem, så vi kan le eller græde over det sammen.

Folkelighed handler ikke om at klaske sig på lårene af grin, men om at tage tilværelsen alvorligt. Når man gør det, følger latteren med – den latter, der rummer en forløsende erkendelse og selverkendelse

Ditte Gråbøl har ofte spillet komiske roller – og hun er selv helt på det rene med, at det i høj grad er de roller, der har givet hende det store folkelige gennembrud. Hendes figur som den hostende og kværulerende dansker i *Den gode, den onde og den virk'li sjove* er et højdepunkt i dansk tv-satire og stadig – her to årtier senere – noget, der kalder smilet frem, når folk husker på det igen.

– Jeg tror, det blev en folkelig succes, fordi vi netop ikke gik efter, at det skulle være folkeligt. Man kan ikke sige: okay, nu skal vi lave noget folkeligt! Så bliver det nemt laveste fællesnævner. Man er derimod godt hjulpet, hvis man går efter sit eget hjerte. Redaktionen og skuespillerne af tv-satiren dengang gik udelukkende efter deres egen smag, holdning og fornemmelse. Det kunne være blevet meget smalt, men det blev bredt, fordi det fik folk til at grine ad sig selv og ad noget andet, end de var vant til.

Flere gange i samtalen vender Ditte Gråbøl tilbage til humoren og musikken som nogle af folkelighedens væsentligste udtryk. Sang og musik kan forene mennesker, så der ud af det opstår et folkeligt fællesskab.

– Man kan tale om „mennesker" og om „folk". Jeg har altid syntes bedst om folk og folkelighed, fordi det samler. Ordet understreger, at vi i bund og grund er på lige fod, uanset hvilken slags mennesker vi er, siger Ditte Gråbøl, der mener, at sang og humor er nødvendige for det folkelige fællesskab.

– Folkelighed handler ikke om at klaske sig på lårene af grin, men om at tage tilværelsen alvorligt. Når man gør det, følger latteren med – den latter, der rummer en forløsende erkendelse og selverkendelse.

Ditte Gråbøl er ikke bekymret på folkelighedens vegne, men hun bliver vred, når politikere sætter sig på folkelighedsbegrebet.

Det var rart at gå rundt mellem mennesker, der af forskellige grunde var på kirkegården den dag

– Jeg bliver vred, når Dansk Folkeparti tager patent på folkelighedsbegrebet, så man nærmest ikke tør hejse Dannebrog, når ens barn har fødselsdag. I det hele taget er jeg inderligt imod, når nogle bilder sig ind, at de taler for folket og på folkets vegne og bruger ord som „det kan folk ikke forstå". Hvor ved de det fra!!?, lyder det temperamentsfuldt fra Ditte Gråbøl.

På teateret, i musikken og humoren – det er nogle af de steder, Ditte Gråbøl møder folkelighedens udtryk. Men hvad med folkekirken – er den folkelig?

– Ja, det vil jeg faktisk sige. Det hænger måske også sammen med, at jeg ikke kommer der så tit, og når jeg så kommer der, så oplever jeg faktisk et folkeligt fællesskab, fordi der kommer så mange forskellige slags mennesker. Her samles vi netop ikke kun med folk, vi deler interesser med. Den mangfoldighed er et udtryk for folkelighed, siger Ditte Gråbøl og forsætter med at fortælle om et nyligt besøg på en af de københavnske kirkegårde.

– Jeg skulle finde et gravsted og havde ikke kontaktet kirkegården, så jeg kom til at gå rundt et par timer. Jeg blev faktisk ret bevæget. For det første er der en vidunderlig ro, men også fordi en kirkegård jo ikke kun er sorg, det er også virksomhed – „passe, smile, vande, må jeg låne en rive". Det var rart at gå rundt mellem mennesker, der af forskellige grunde var på kirkegården den dag. Der var noget samlet over det.

DITTE GRÅBØL

f. 1959. Uddannet på Aarhus Teater 1984. Har spillet på adskillige danske teatre og medvirket i en lang række film, senest *Viceværten* (2012). Har spillet revy og havde et stort gennembrud på tv som en af de fire ualmindeligt almindelige danskere i *Den gode, den onde og den virk'li sjove*, der blev sendt på DR i 1990-92. Her spillede Ditte Gråbøl den hostende, kværulerende læserbrevsskribent. Ditte Gråbøl har modtaget mange hæderspriser og to Bodil-statuetter for sine roller i filmene *Møv og Funder* (1991) og *Lykkevej* (2003).

GREGERS DIRCKINCK-HOLMFELD
MIT BILLEDE PÅ FOLKELIGHED #3

„Jeg skyr den 'folkelighed', der ligger i masseoptræden. Skyr suggestionen, når den ikke er personlig. Men drages alligevel af den, når den er kunstnerisk betinget. I teatret eller ved salmesang i kirken f.eks. Et dilemma, ikke?"

Gregers Dirckinck-Holmfeld f. 1932. Journalist, tv-vært, kritiker og forfatter. Blev i den brede offentlighed kendt som vært på programmer som *Her er dit liv*, *Hva mæ kulturen* og *Dilemma*. Forlod DR i 1995 og har siden udgivet en række bøger, bl.a. bogserien *Den nye Danmarkskrønike*.

▲ ULLA MORRE BIDSTRUP

Folkekirkegang

AF ULLA MORRE BIDSTRUP

De fleste af folkekirkens medlemmer går ikke til gudstjeneste af trofasthed eller særlig interesse. De går i kirke, når der er en særlig lejlighed – som der f.eks. er ved en dåb, en vielse eller en begravelse. Den form for gudstjenestedeltagelse er folkelig i mere end en forstand af ordet

> **Det er dem, der er blevet kaldt „skrabelodder“, „fire-(h)juls-kristne“ og meget andet sært, men alligevel ikke er til at drive ud af kirken**

Der findes mindst fire måder at gå til gudstjeneste på. Alle ved, at nogle af dem er finere end andre. Det fineste er at gå til højmesse i sin sognekirke, ganske enkelt fordi det er blevet søndag eller helligdag. Allerhelst hver eller hver anden søndag – uanset vejr, vind og vikar. Sådan er man nemlig rigtig og trofast kernemenighed, som bærer med og tager ansvar.

Det næstfineste er at gå til gudstjeneste jævnligt sådan lidt rundt omkring, fordi der er noget særligt, der taler til én. En slags interesse-menigheder måske. Som opsøger katedraler, natkirker, gospelgudstjenester, pilgrimskirker eller prædikanter med en speciel karisma.

Så kommer vi til dem, der – ikke helt sjældent – går til gudstjeneste. Allerhelst lokalt og oftest fordi der er en særlig lejlighed, som de har skrevet i kalenderen: Når deres poder er minikonfirmander og skal synge i kirken palmesøndag, når der er gudstjeneste i forbindelse med byfest, høstfest eller open-by-night i Handelstandsforeningen, eller når nogle, de kender, er med i koret ved de ni læsninger i adventstiden eller er død i året, der gik, og vil blive læst op med navns nævnelse alle helgens dag.

Også den sidste og mest almindelige form for kirkegængere tager bestik af den særlige lejlighed. Det er dem, der er blevet kaldt „skrabelodder“, „fire-(h)juls-kristne“ og meget andet sært, men alligevel ikke er til at drive ud af kirken. De kommer til dåb, konfirmation, bryllup, begravelse og måske endda juleaften. De er genstand for mange kirkelige bekymringer og endnu flere anstrengelser. Deres måde at gå til gudstjeneste på er nemlig slet ikke fin nok og deres åbenlyst tårnhøje værdsættelse af de gudstjenester, som de deltager i, modsvares ofte af det i grunden ret besynderlige spørgsmål: „Ja, ja, men får det dem til at gå i kirke??“ (Underforstået: på en anden og finere måde end den, de praktiserer i forvejen).

I det øjeblik dét spørgsmål stilles til den ene eller især den anden af de to ovenfor sidst nævnte grupper af lejlighedskirkegængere, ja, så mødes den indforståede kirkekirke for alvor med den brede folkekirke.

For folkekirken, omfattende næsten 80% af alle danskere, er i stigende grad karakteriseret ved lejlighedsvis kirkegang. Hverken rytme, trofasthed eller særlig interesse gør udslaget for langt de fleste. Det gør lejligheden.

Og en sådan form for gudstjenestedeltagelse er folkelig i mere end en forstand af ordet:

Vi skulle tage en folkelig(!) samtale om, hvilke yderligere anledninger, der kunne være til at holde gudstjeneste

Jamen dog! – lyder en lille forskrækket stemme fra mit indre – skal vi så helt droppe alle de ufolkelige højmesser?

Den lejlighedsvise kirkegang er – som allerede antydet – folkelig for så vidt folkelig betyder det mest almindelige. Det er et numeriske faktum, at de fleste mennesker angiver de kirkelige handlinger (i særdeleshed begravelsen) og ikke den faste søndagsgudstjeneste som årsag til deres medlemskab.

Men den lejlighedsvise kirkegang er også folkelig, for så vidt folkelig betyder fællesskabsorienteret. Den lejlighedsvise kirkegænger er som oftest meget optaget af at gøre den individuelle begivenhed eller situation til fællesskabets. Det er ikke kun brudeparrets sag, at de kaster sig ud i den fælles fremtid. Det er ikke kun enkens sag, at hun er blevet alene. Det er ikke kun forældrenes sag, at de har fået et barn. Det er også deres familie og venners sag. Og måske endda en sag for det lokalsamfund, de fejrer gudstjeneste sammen med, når man ved dåben, konfirmationen eller den store begravelse er mange om det.

Endelig er den lejlighedsvise kirkegang folkelig for så vidt folkelig betyder livsnær og forbundet med det konkrete og aktuelle vilkår for den menneskelige tilværelse. For ved gudstjenestedeltagelse i en særlig anledning, vil der altid være et konkret dåbsbarn med familie, et brudepar, en afdød eller en særlig situation og alt, hvad der siges og synges og tænkes, vil ramme dette konkrete, som udgør et fantastisk prisme, hvorfra der videre kastes lys ud på alle tilhørere og sammenhænge. Det sagte afsløres som meningsløst, irrelevant eller alt for abstrakt, hvis prismen ikke kaster noget lys fra sig, og det sagte får da kun sit eget fjerne liv og forbinder sig slet ikke med tilhørerens.

Jamen dog! – lyder en lille forskrækket stemme fra mit indre – skal vi så helt droppe alle de ufolkelige højmesser, som nogle af os, der faldt i gryden som barn eller af anden grund har knækket koden, dårligt kan undvære at begynde ugen med?

Nej, det skal vi ikke.

Det kan være, vi vil komme til at holde lidt færre, og det kan især være, vi skulle tage en folkelig(!) samtale om hvilke yderligere anledninger, der kunne være til at holde gudstjenester.

Men først og sidst skal vi indse, at den ofte gentagne sandhed om, at de kirkelige handlinger og alle de andre sære gudstjenester henter deres rituelle og kanoniske legitimitet i højmessen, kun er en halv sandhed.

Den anden halvdel af sandheden består i, at såvel folkekirke som højmesse henter sin folkelige forankring og forbindelse i de kirkelige handlinger og den lejlighedskirkegang, som vi formentlig kun vil se mere af.

Så måske skulle vi anerkende den form for kirkegang som ... ja, som kirkegang!

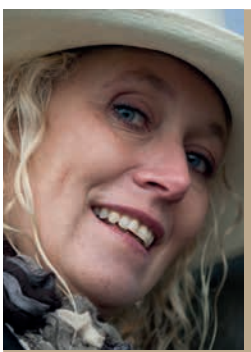

ULLA MORRE BIDSTRUP

f. 1965. Er lektor på Pastoralseminariet i Århus, tidligere sognepræst gennem 15 år og skrev i 2011 ph.d.-afhandling om de kirkelige handlingers betydning for det moderne menneske. I oktober 2012 udgav Ulla Morre Bidstrup bogen *I anledning af ...*

Da kunsten blev sat udenfor

AF JOHANNES RIIS

Kunst og folkelighed er gledet længere og længere fra hinanden. Det er ikke sket af sig selv. Det officielle Danmarks praksis har bidraget til det. Et eksempel på hvordan en statsinstitution opfatter og forvalter folkeligheden er DRTV

▲ JOHANNES RIIS

For ikke så længe siden stødte jeg på en bog fra 1995, hvori Kirsten Thorup blev interviewet om sit syn på folkelighed. Heri sagde hun bl.a.: „... Grundtvig har jo *som person* en meget stor symbolværdi, bl.a. fordi han er en meget stor digter, og det giver en helt udefinérlig værdi ... Hvis ikke han havde været så god en digter, tror jeg ikke, han ville have haft så stor indflydelse." (Thomas Harder: *Om folkelighed*, Gyldendal 1995, side 74).

Det er kun sytten år siden, ordene faldt; men i dag lyder de som en ytring fra hedenold, og jeg blev grebet af både mismod og nostalgisk længsel efter fortiden ved at se Kirsten Thorup så enkelt og ligefremt udtrykke sin tiltro til kunstens gennemslagskraft, ja, dens nødvendighed for at slå varigt igennem til en større offentlighed: Det er nærmest umuligt at forestille sig, at nogen kunne udtrykke en så stor og renfærdig tillid til kunstens og den kunstneriske kvalitets betydning for folkelighed her i det herrens år 2012. Det falder ganske simpelt ikke mere naturligt at omtale kunst og kunstnerisk kvalitet i samme åndedrag som folkelighed.

Det gør det ikke, fordi der i løbet af den seneste snes år stille og roligt er sket det, at kunst og folkelighed er gledet længere og længere væk fra hinanden. Det er ikke sket af sig selv, at de er blevet skilt systematisk fra hinanden. Folkeligheden har i stedse stigende grad udviklet sig uden indflydelse og påvirkning fra kunstens verden. Kunsten er stille og roligt og bestemt blevet manøvreret ud af folkeligheden, for at blive mere og mere isoleret i nicher og reservater, som det kræver både anstrengelser og særlige forudsætninger at skaffe sig adgang til.

Det skyldes ikke mindst det officielle Danmarks praksis, og som et eksempel på, hvordan en statsinstitution opfatter og forvalter folkeligheden, ligger DRTV lige for.

Monopolbruddet kom som bekendt i 1988, og TV 2 var ved at løbe DRTV over ende og rende med alle seerne. DR var i chok, men sundede sig og kom hurtigt efter det. Det begyndte at indrette sig efter markedets krav og definere public service-kriterierne mere og mere elastisk, dvs. lempe dem ad absurdum.

Den egentlige, systematiske adskillelse af folkelighed og kunst tog vel for alvor sin begyndelse, da DR søsatte DR 2: DR 2 skulle være DR´s kulturelle oase. DR 2 var

Den egentlige, systematiske adskillelse af folkelighed og kunst tog vel for alvor sin begyndelse, da DR søsatte DR 2

for feinschmeckere. Her skulle programmer om kunst og kultur nu fortrinsvis vises, så DR 1 kunne koncentrere sig om at udvikle sig i bredden for så meget desto bedre at kunne henvende sig til de mange, som endelig ikke måtte føle sig sat udenfor og talt forbi. For at det skulle lykkes, valgte man at sænke kvalitetsoverliggeren, herunder at udmanøvrere kunsten. Der var ikke plads til at tage distraherende hensyn til kunstens og kulturens verden, hvis man skulle skaffe sig adgang til masserne.

I årtierne derefter, i 90´erne og 00´erne, kom der flere og flere kommercielle tv-kanaler til, og underholdningsudbuddet voksede voldsomt på tv-fronten. Markedet begyndte i det hele taget at gøre sig stærkere og stærkere gældende og vinde større og større respekt, også på tv-området og på kunstens og kulturens område. Kampen om seerne tog til, og kunsten blev mere og mere kommercialiseret. I takt hermed kom „smagsdommeriet" i miskredit, sagkundskab blev gjort identisk med højrøvethed. Man satte ikke sportsjournalister til at tage sig af udenrigspolitikken eller økonomer til at kommentere boksekampe, men formidling af kultur blev i vid udstrækning overladt til glade amatører, ud fra en overbevisning om, at det ene vel kunne være lige så godt som det andet, herunder, at den ene mening om, hvad der har med kunst at gøre, kunne være lige så god som den anden.

Nu har DRTV søsat endnu en storslået plan for en strukturændring; men hvis man havde troet, at det var, fordi institutionen nu fandt tiden inde til at sætte hælene i og manifestere sig som en modvægt, et korrektiv til markedstænkningen, tager man grundigt fejl: DR retter igen ind efter markedets krav, dvs. fortsætter seerjagten og den nichetænkning, der præger tv-markedet. Man tager konkurrencen op med de nu utallige kommercielle kanaler og alt det, der i forvejen findes på markedet, i stedet for at anbringe sig et sted, hvor man kan forsyne seerne med et udbud, de ikke kan finde alle mulige andre steder:

DR 1 skal fortsat være den store, brede folkelige kanal. TV-Avisen påstås at være shinet op, men er ikke til at skelne fra den tidligere. Den er blevet flyttet en halv time, ikke for at levere bedre nyhedsformidling, men for at få en større sammenhængende flade at fylde med socialporno og letbenet underholdning á la *Kender du typen, X Factor, Maestro, Husk lige tandbørsten* og

Det er en falliterklæring, det er licensfinansieret fordummelse

Hammerslag, mens den mere seriøse nyhedsformidling, programmer om f.eks. historie og samfundsforhold, kunst og kultur flyttes over på særskilte kanaler. Og alt, hvad der kan forbindes den mindste smule med „elitært" eller „finkulturelt", får sin helt egen kanal.

Adskillelsen af kunst og folkelighed er sat i system: De små kanaler bruges til at legitimere en yderligere populistisk vulgarisering af indholdet på DR1. Med henvisning til at DR giver kunst og kultur deres ved at sende programmer herom på nichekanalerne, opprioriterer den licensfinansierede statsinstitution programmer som *X Factor* og *Maestro*, der har specialiseret sig i at skabe underholdning på kunstens bekostning ved bl.a. at foregøgle seerne, at kunstneriske færdigheder er noget, der kan erhverves og fintunes i løbet af et par uger, bare man har den rigtige coach.

Der er ingen grund til at ønske sig tilbage til Statsradiofoniens bedreviden og tykke pegefingre, og det gør jeg bestemt heller ikke, men jeg efterlyser både lyst og mod, ambitioner og evner hos DR til at give sig i kast med kunst- og kulturformidling til de mange. Der ligger oceaner af lødig kunst og venter på at blive formidlet til det brede publikum, og i en tid, hvor man ser, at dagspressen opruster på kunst- og kulturområdet, og hvor det lykkes for teatre, biblioteker og kunst- og andre museer at trække folk i hobetal ind til ambitiøse udstillinger og andre arrangementer, er det beskæmmende at se DR opføre sig, som om der kun er én måde at skaffe seere på, nemlig at sænke kvalitetskravene. Det er en falliterklæring, det er licensfinansieret fordummelse, det er at give seerne stene for brød. Det burde være forbudt ved lov.

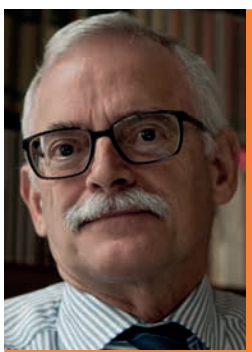

JOHANNES RIIS

f. 1950. Mag.art. i moderne og sammenlignende litteraturhistorie, litterær direktør for Gyldendal. Har oversat værker af bl.a.: Vladimir Nabokov og George Orwell; har redigeret antologier og forestået novelleudvalg af bl.a.:Anders Bodelsen, Peter Seeberg og Raymond Carver.

MIT BILLEDE PÅ FOLKELIGHED #4

„Bakkens Hvile er et gammelt fristed, hvor unge og yngre piger skæmter med liderligheden – uden at fremkalde den. Deres sange er især håndværkernes synftige schlagere fra 1800-tallets slutning. Når sangerinderne, de slanke som de buttede, trompeterer omkvædet „Knud og Ebbe" (i stedet for kneppe) ud i hovedet på os, er det hverken pikant eller pinligt. Det er folkeligt.

Går jeg ind i Bakkens Hvile, er det ikke for at opleve vovet visekunst, men for at blive forenet med det folk, jeg tilhører, i et glædessus – og måske en lille rus.

Adam Oehlenschlæger gjorde – med skuespillet Sankt Hans Aftenspil – hele Bakken til et romantisk sted. Akrobaternes, vovehalsenes, elskernes og drømmernes sted. Hvor mange er ikke blevet ramt af

Amors pil på Bakken og har undfanget deres første barn under Dyrehavens bøge. Også det er en folkelig forlystelse. Vel nok den bedste."

Ole Hyltoft f. 1935. Forfatter, cand.mag., næstformand i Danmarks Radios bestyrelse. Har udgivet en lang række romaner samt digt- og novellesamlinger. Tidligere kulturredaktør på Aktuelt og siden sin ungdom flittig kronikør i danske dagblade. Hans seneste essaysamling *Tør du være dansk?* udkom i 2009 og har fællesskab og folkelighed som tema.

Et **nyt** kirke-udvalg

AF HANS GAMMELTOFT-HANSEN

Folkekirken og Folketinget har et hængeparti. Grundlovens bestemmelse, at „Folkekirkens forfatning ordnes ved lov", er aldrig blevet opfyldt. Det – og Folkekirkens fælles økonomi – skal et nyudnævnt udvalg overveje om der er grund til at gøre noget ved

Kirkeministeren har nedsat et nyt udvalg. Det fulde navn er „Udvalget om en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken". I daglig tale vil det nok blive omtalt som enten *Kirkestyrelsesudvalget* eller *Kirkeforfatningsudvalget*.

Den sidste betegnelse, Kirkeforfatningsudvalget, hænger sammen med at udvalgets opgave blandt andet er at beskæftige sig med opfyldelsen af et 163 år gammelt løfte i Junigrundloven af 1849 om at „Folkekirkens forfatning ordnes ved lov". Grundlovsbestemmelsen, § 66, er i hvert fald nævnt i udvalgets kommissorium; og ministeren kom netop ind på dette gamle hængeparti da han præsenterede sit initiativ for pressen.

På denne måde indgår det nye udvalg i et langt historisk forløb. Faktisk er det 5. gang der nedsættes en officiel kommission med den opgave, blandt andet, at få opfyldt den gamle grundlovsbestemmelse. Som man kan forstå

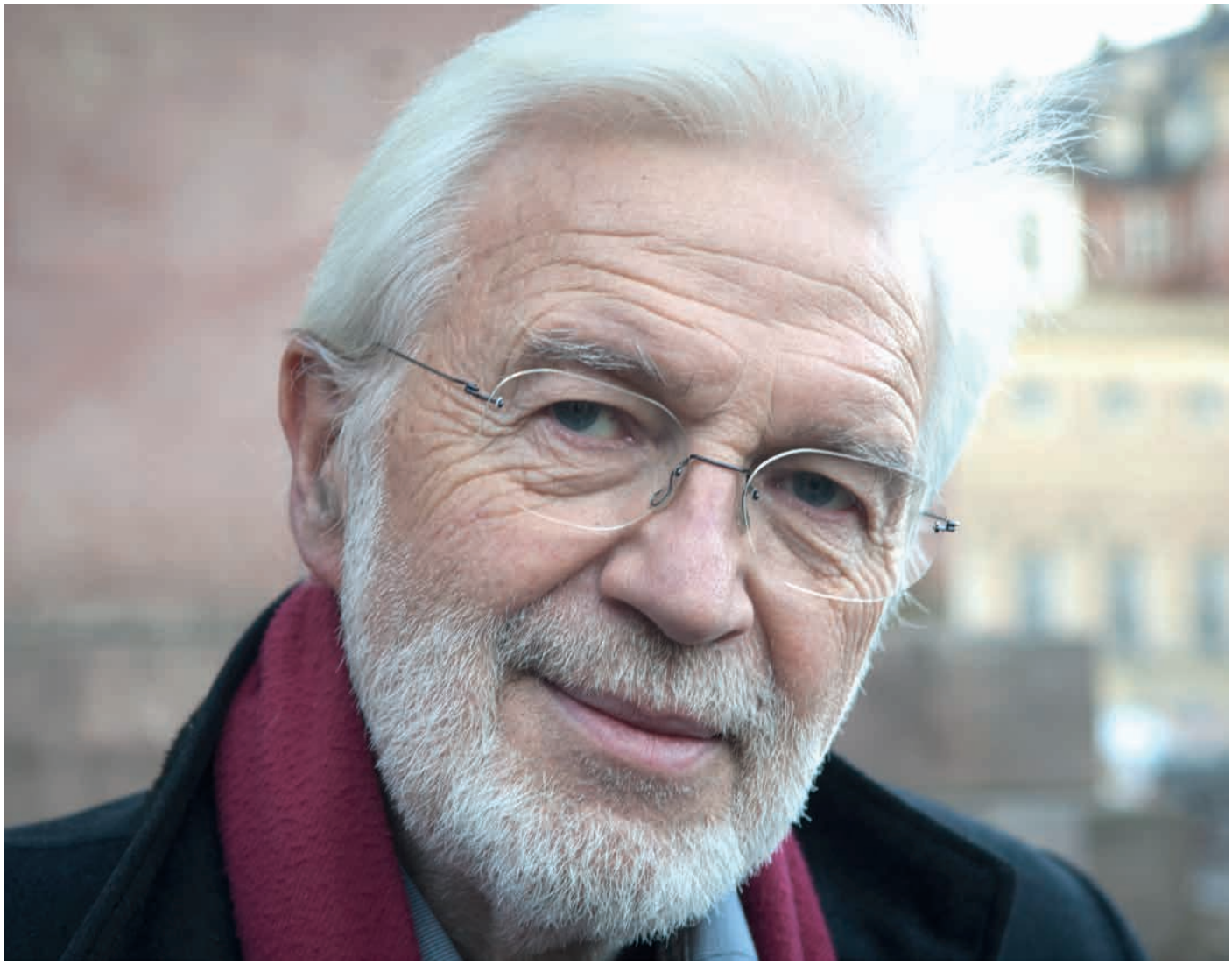

er det ikke lykkedes de foregående fire gange. Så kunne man håbe på at 5. gang er lykkens gang.

Denne del af udvalgets opgave tager afsæt i et forsøg på at fastlægge hvad der er Folkekirkens „indre anliggender". Hvorfor nu det? Jo, det centrale punkt i grundlovens forudsætning var at Folkekirkens forfatning eller styre skulle indebære at Folkekirken – ligesom de andre trossamfund i Danmark – skulle have et vist selvstyre i sine egne indre anliggender. De andre trossamfund kan, inden for visse rammer, selv bestemme hvordan de vil indrette formerne og grundlaget for deres gudsdyrkelse. For Folkekirken ville det betyde at det er Folkekirken selv som ved sine valgte organer afgør hvorledes blandt andet salmebogen skal være, hvorledes gudstjenesteordningen med dens forløb, indhold og liturgi etc. skal udformes. – Som det er for øjeblikket, og har været lige siden 1849, er det Folketinget og Regeringen ved Kirkeministeren der juridisk set afgør disse helt centrale spørgsmål vedrørende Folkekirken.

Men hvis Folkekirken selv skal kunne bestemme eller i hvert fald have afgørende medindflydelse på sine egne indre anliggender, forudsætter det i praksis at der er folkekirkelige organer som kan udtale sig og træffe bestemmelse. I grundlovsfædrenes tid talte man meget træffende om at hvis den dengang nyskabte Folkekirke skulle have „mæle", måtte den også have en „mund" – altså netop et organ til at tale med.

I Folkekirken har vi allerede en mangfoldighed af organer. Menighedsråd har vi haft i over 100 år, provstiudvalg i knap 100 år; stiftsudvalg har vi fået i de seneste år. Dertil har vi biskopperne som både hver for sig og i deres samvirke er en meget væsentlig faktor i varetagelsen af Folkekirkens anliggender. Disse organer eller forsamlinger er ikke de eneste, men når vi taler om Folkekirkens generelle styringsforhold, er det de væsentligste.

Hvis Folkekirken som en samlet institution skal have mund og mæle, mangler der imidlertid et organ som

Hvis Folkekirken som en samlet institution skal have mund og mæle, mangler der imidlertid et organ, som repræsenterer hele kirken

repræsenterer hele kirken. Derfor bliver det et afgørende spørgsmål i udvalgets arbejde at drøfte og overveje om tiden er inde til at etablere et sådant samlende organ, et Kirkeråd, der er valgt af alle menigheder og medlemmer i Folkekirken. – Som de fleste vil vide, er der delte meninger om dette spørgsmål. Det vil der givetvis også være blandt udvalgets medlemmer. Men under alle omstændigheder bliver det en af udvalgets centrale opgaver at diskutere det: Skal vi have et Kirkeråd? Hvis, ja, hvorledes skal det så vælges for at være repræsentativt? Hvilke kompetencer skal det have, og hvilke skal det *ikke* have? Hvorledes skal dets forhold være til stiftsrådene, provstiudvalgene og menighedsrådene – og ikke mindst til biskopperne med deres særlige ansvar for at føre tilsyn med læren, dvs. at Folkekirken forbliver på evangelisk-luthersk grund således som det også er forudsat i grundloven.

Men hele dette problemkompleks er ikke udvalgets eneste opgave. Også spørgsmål om Folkekirkens fælles økonomi er blevet sat på udvalgets dagsorden. Skal statens tilskud til Folkekirken stadig overvejende gå til 40% af præstelønningerne, eller burde det lægges om så det i stedet blev anvendt til vedligeholdelsen af de historiske kirkebygninger, til begravelses- og kirkegårdsvæsenet og til personregistreringen – altså til de almene samfundsopgaver som Folkekirken i dag finansierer af sine egne midler.

Et andet principielt punkt inden for det økonomiske er kompetencen vedrørende Fællesfonden. Denne fond dækker blandt andet de resterende 60% af præstelønningerne.

Fællesfondens midler kommer hovedsageligt fra landskirkeskatten som er en del af den almindelige kirkeskat. Under de nuværende forhold er det Kirkeministeren som fastsætter størrelsen af landskirkeskatten og Fællesfondens budget. Spørgsmålet er om det fortsat skal være således, eller om Folkekirken selv skulle have større indflydelse og kompetence vedrørende disse forhold som jo i praksis er af meget stor betydning for Folkekirkens liv og virke.

Der er mange andre spørgsmål som udvalget er blevet sat til at behandle. Men de to anførte – med alle deres underspørgsmål og konsekvensovervejelser – hører til blandt de centrale. Udvalgets kommissorium er ganske omfattende. Samtidig afstikker det naturligvis også grænserne for hvad udvalget skal eller kan beskæftige sig med. Og så fastslår kommissoriet tillige hvilke grundværdier udvalgsarbejdet skal foregå ud fra. Disse grundværdier fortjener at blive citeret:

„Det er en forudsætning, at udvalget arbejder ud fra den danske folkekirkes tradition for decentral opbygning på grundlag af de lokale sognemenigheder, rummelighed, frihedslovgivning, mindretalshensyn og demokratiske, valgte organer".

HANS GAMMELTOFT-HANSEN

f. 1944, professor dr. jur; Folketingets Ombudsmand 1987-2012; formand for Kirkeforfatningsudvalget. For Kirkeforfatningsudvalgets øvrige medlemmer samt kommissorium se www.miliki.dk

Folkekær eller ufolkelig?

AF JØRN LUND

Folkevogn og folkeparti og andre folke-ord forsvinder ud af sproget.
I en tid, der er optaget af det enkelte menneske, har det fælles trange kår.

SKUESPILLEREN EBBE RODE KUNNE EN DAG i en avis se sig omtalt som „den folkekære skuespiller Ebbe Rode.“ Det brød han sig ikke om. Og i maj 2012 så jeg den store, nu afdøde skuespiller Henning Moritzen omtalt som folkekær i forbindelse med en indlæggelse på Rigshospitalet. Det stødte mig. Men hvorfor nu det? Nok fordi popularitet kan vindes på mange måder; Holger Fællessanger og spekulanten Kurt Thorsen er kaldt folkekære, og det er der ikke noget forkert i, men når det drejer sig om store kunstnere, synes jeg ordet rammer skævt, i hvert fald hvis det er det første adjektiv, der knyttes til den pågældende. Benny Andersen er folkekær, og hurra for det, men han er også meget andet. Den Danske Ordbog definerer ordet som „meget populær hos den brede befolkning“. Måske kan det bruges om Hansi Hinterseer, som vist kun er populær hos den meget brede befolkning.

Men ordet *ufolkelig* er dog endnu værre. Hvis man er det, har man sat sig uden for et fællesskab. Hvis man spørger en gruppe ældre mennesker, som kender dansk politik fra 70'erne og frem, hvem der er mest folkekær, folketingsmedlem Jens Peter Jensen eller hans søn Uffe Ellemann-Jensen, vil de fleste nok pege på faderen, selv om Uffe blev mere kendt og havde større betydning. Men faderen kunne nemlig i sin runde jovialitet accepteres også af dem, der ikke delte hans politiske synspunkter. Sønnen har derimod mere „kant“, som det hedder i dag, og han deler vandene. Nogle er begejstrede, andre det modsatte. Men efter sin afgang som minister er han tydeligvis blevet mere folkekær, og ingen ville kalde ham ufolkelig. Faderen er ofte citeret for en udtalelse om sønnen, der skulle være for meget Ellemann og for lidt Jensen. Hermed skulle han have sigtet til, at Uffes mor, Edith Ellemann, var analytisk og saglig, mens han selv var mere intuitiv og rund.

Benny Andersen er folkekær, og hurra for det, men han er også meget andet

Sammensætninger med folk- og folke- er gennemgående positive. Den tyske filosof Herder og romantikken fandt spor af *folkeånden* i *folkesagn, folkeeventyr* og *folkemål*; sidstnævnte ord var i 150 år det almindeligste ord for dialekter – med den bivirkning, at rigsmålet indirekte fik prædikat som ufolkeligt.

Sammenligner man Dronning Margrethe med hendes far, er der ingen tvivl om, at glosen *folkekær* lettest lader sig knytte til Frederik IX. Han var ikke spor mere afholdt eller respekteret end datteren, men hans udstråling var mindre majestætisk, og man vidste jo, at han omgikkes søens folk, og at han havde ladet sig tatovere; hans sprog adskilte sig ikke så meget fra de jævnaldrendes som Dronningens majestætiske dansk gør.

Hvad er mest folkeligt, Tivoli eller Dyrehavsbakken? De fleste vil nok vælge Bakken, og de vil kalde en Skoda mere folkelig end en Folkevogn, selv om der kører flere af disse sidste på vejene. Folkevognene markedsføres i øvrigt ikke længere som folkevogne, muligvis fordi tidsånden har ændret sig fra at dyrke fællesskabet til at dyrke individet, den enkelte. Oftere og oftere ser man forsøg på at slå det nye brand *VW* fast, oveni købet indimellem med tysk udtale – og med tyske gloser i reklamerne: „Das Auto". Det havde ikke haft nogen gavnlig effekt for 50-60 år siden.

Nogle navne virker mere folkelige end andre. *Madsen* og *Olsen* er umiddelbart mere folkelige end *Holm* og *Schmidt*. *Harry, Egon* og *Brian* er mere folkelige end *Christoffer, Sebastian* og *Aske*, uden tvivl fordi der ved ordet folkelig klæber noget, der udelukker højere social status, men knytter sig til lavere social status, hvis det da ikke er altomfattende, sådan som de gamle grundtvigianere ønskede det.

Indtil for nylig havde vi fire folkepartier, nu er der to tilbage. *De Konservative* hed *Det Konservative Folkeparti* – og *Socialistisk Folkeparti* har ikke ændret navn, men kalder sig oftere *SF*. *Dansk Folkeparti* bruger stadig ordet, medens *Kristeligt Folkeparti* under stort postyr skiftede navn til *Kristendemokraterne*, men lige meget hjalp det. Også mange andre partier har forladt ordet *parti* og alliancen med det folkelige, fordi de hellere vil opfattes som en gruppe mennesker, end som en amorf masse af partisoldater. *Det Radikale Venstre* hedder nu *De Radikale, Socialdemokratiet* er blevet til *Socialdemokraterne* og *De Konservative* har som nævnt også skiftet navn. *Folk* er blevet til *mennesker*. Det ser man også i dagligsprogets stigende tendens til at fravælge *folk* til fordel for *mennesker*. Mange vægrer sig ved det generaliserende *folk* og foretrækker det mere individualiserende *mennesker*. „Når folk ikke kan klare sig selv, kan de komme på plejehjem." Nej, hellere „Når mennesker ikke kan klare sig selv ...". Vi er jo alle mennesker. *Mennesker* trænger da også frem på bekostning af *personer*. „Der var 122 mennesker om bord på skibet"; før brugte man *mennesker* som modsætning til *dyr,* og i en sætning som den sidste ville man have skrevet og sagt „der var 122 personer om bord."

I Politikens „Etymologisk Ordbog. Danske Ords Historie" oplyses det, at ordet *folk* er beslægtet med bl.a. *fylke, plebejer, plebs, populær og pøbel*. Det var derfor en bedrift, at Grundtvig og mange med ham løftede ordet op i lyset og gjorde det til et overbegreb, som kunne forene modsætningerne i samfundet. Det er siden forsøgt erobret både af venstre- og af højreorienterede, og det har i de seneste årtier haft tidsånden imod sig. Man dyrker *individ* og *elite*. Det fælles har trange kår. ✚

Foto: Morten Holtum

JØRN LUND

f. 1946, har været professor i dansk, chefredaktør på Den store Danske Encyklopædi, medlem af Gyldendals direktion og direktør for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Jørn Lund er medlem af Dansk Sprognævn og Det Danske Akademi og en flittig skribent og debattør.

FOLKEKIRKEN NU MED LOGO

AF ELSEBETH GRUMMESGAARD GJESING

HISTORISK GRAFISK DESIGN: På linje med andre kristne kirkesamfund i Europa og resten af verden har den danske folkekirke nu fået et grafisk kendemærke, som kan bruges frit i alle folkekirkelige sammenhænge.

Tanken bag det fælles logo er at skabe synlighed og understrege tilhørsforholdet til folkekirken i en kompleks kommunikationsvirkelighed. Mærket kan anvendes på hjemmesider, tryksager, brevpapir og i en lang række andre sammenhænge.

Jacob Jensen Design står bag den grafiske formgivning – en proces som er foregået i tæt samarbejde med en arbejdsgruppe med repræsentanter fra landets ti stifter, Landsforeningen af Menighedsråd, FKOF og folkekirken.dk. Danskere fra hele landet har desuden givet deres input til logoet gennem fokusgrupper og via hjemmesiden kendetegn.dk.

Det er op til de enkelte sogne, organisationer og andre folkekirkelige aktører at tilpasse logoets farve, størrelse og tekst på en måde, så mærket harmonerer med afsenderes eget visuelle udtryk. Se f.eks. logoet på bagsiden af dette magasin.

Mere info: www.folkekirken.dk/logo

KORSET tager udgangspunkt i det historiske Dagmarkors, her stiliseret til en form der kombinerer det maskuline og feminine.

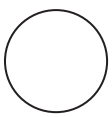

CIRKELFORMEN er inspireret af døbefonten og henviser til den handling, som gør den enkelte til del af det kristne fællesskab.

SKRIFTTYPEN: Garamond er klassisk og valgt som en bevidst kontrast til det mangfoldige og brogede. Kirken er også en kulturbærende institution.

DE SMÅ SYMBOLER er indsat som udtryk for rummeligheden i den danske folkekirke. Symbolerne i det folkelige kors kan ses som en parallel visualisering af den folkekirkelige virkelighed. Nogle gange skal man tæt på for at få øje på mangfoldigheden. Andre gange skal man langt fra for at få øje på helheden, hvor mangfoldigheden blot fremstår som et fint filigran.

KORSET er kristendommens universielle centrale symbol.

HJERTET er symbol på Guds kærlighed til mennesket og næstekærligheden – og et universelt symbol på kærlighed.

KIRKEN er indsat som symbol på de konkrete og lokale kristne fællesskaber.

DUEN er symbol for Helligånden og for fred.

ENGLEN er symbol på Guds ledsagere og budbringere.

DAGMARKORSET er indsat som symbol på dåben og den historiske dimension.

ANKERET er et kristent symbol på håb.

SKIBET er et symbol på den kristne kirke og menighed.

FISKEN er det ældste kristne symbol for Jesus Kristus som Guds søn.

FOLKEKIRKEN

FOLKEKIRKEN

FOLKEKIRKEN

FOLKEKIRKEN

FOLKEKIRKEN

FOLKEKIRKEN

FOLKEKIRKEN

FOTO: SILLE ARENDT

Det er måske sidste gang vi ses

PRÆDIKEN AF JØRGEN LETH, HOLDT I SANKT JAKOBS KIRKE 9. SEPTEMBER 2012

KÆRE KIRKEGÆNGERE. GODDAG OG VELKOMMEN I GUDS HUS.

Jeg har fået til opgave at udlægge en tekst fra Det Nye Testamente, nemlig historien om Helbredelsen af de ti spedalske fra Lukasevangeliet.

Det er jo en stram tekst. Det er en stram energifyldt tekst. Let læst. Let forstået.

Måske!

Der er én, der kommer tilbage, fordi han tror, at det er Gud, der har helbredt ham. De andre ni kommer ikke tilbage. De er blevet helbredt, men de har ikke tanke for, at de kan takke andre end sig selv for det.

Så denne historie handler ikke om, at Jesus er ked af, at dem han helbreder ikke er mere taknemmelige. Det gør den absolut ikke. Der er ikke tale om en historie om simpel utaknemmelighed. Der er tale om forskellige syn på, hvem der helbreder. Man kan også sige, at det er en happy-end for dem alle ti, men de har en forskellig forståelse af helbredelsen.

Den tiende, ham der er taknemmelig over, at der er sket et mirakel, han minder mig om det, jeg ofte oplever i Haiti, hvor sygdom og katastrofer ofte påfører befolkningen store lidelser.

Og hvor troen og troen på troens lægende og frelsende virkning er meget klart til stede.

Da jeg og mine venner forlod mit hus få minutter efter jordskælvet, kastede min kok Madame Annette sig på sit ansigt på jorden udenfor og rakte hænderne mod himlen og råbte med høj røst: „Tak, Gud! Tak, Gud! Tilgiv os vore synder!“.

Altså hun takkede Gud for at have givet os jordskælvet, og hun bad ham tilgive os vores syndefuldhed. Der er tale om en direkte fortolkning af jordskælvet som Guds straf. En forståelse eller sandhed, som er meget udbredt i Haiti. Gud tugter os, og så tilgiver han os måske.

Det er den dialog mellem jord og himmel, som foregår.

FORFATTERE PÅ PRÆDIKESTOLEN

OGSÅ ANDRE END PRÆSTER kan røres af Bibelens skrifter og formidle en glæde over evangeliet. Folkekirken skal være et åbent mødested for tradition og fornyelse.

Det var holdningen hos menighedsrådet i Sankt Jakobs Kirke på Østerbro, som fra februar til september 2012 inviterede seksten forfattere indenfor som gæsteprædikanter.

Forventningen var, at forfatterne ville kaste nyt lys over Bibelen, personligt og erfaringsnært. De fik samme betingelser, som er præstens: Der skulle prædikes over søndagens evangelium, og vælges seks salmer. Form og tone var helt op til den enkelte, og invitationen var ikke betinget af tro eller medlemskab. Sankt Jakobs Kirkes tre præster stod for gudstjenesterne.

Ideen udviklede jeg sammen med Pablo Llambias, rektor for Forfatterskolen, og præsenteret for ideen tøvede Gyldendals litterære direktør Johannes Riis ikke med at sige ja til et samarbejde.

Jørgen Leth prædikede i en fyldt kirke og afsluttede rækken af seksten forfatter-gudstjenester. Efterfølgende fortalte Jørgen Leth til studievært Jacob Rosenkrands i DR-programmet *Før Deadline*, at gudstjenesten havde bevæget ham. Han var både overrasket og fuld af ærefrygt over mødet med sit eget trossamfund.

Rasmus Nøjgaard, præst i Sankt Jakobs Kirke

De 16 forfatterprædikener blev udgivet i bogform på Gyldendal i 2012.

Dialog mellem jord og himmel er noget der mangler i vores verden

Hvornår får jeg lidt vejledning fra oven? Indtil nu har jeg ventet forgæves

Jeg tænker sommetider, at dialog mellem jord og himmel er noget, der mangler i vores verden. Det tænkte jeg for nylig ved Leonard Cohen-koncerten på eksercerpladsen ved Rosenborg slot.

At overvære en Leonard Cohen-koncert er i den grad at være med, man inviteres ind i en særlig forklaret tilstand. De fleste af hans sange handler om at nærme sig livets afslutning. Sådan hører jeg dem i al fald. Leonard Cohen bevæger mig, hans sange får tårerne frem i mine øjne.

I mit hus i Haiti sad jeg ofte alene om aftenen efter måltidet og hørte hans Ten New Songs. Igen og igen. Sang lidt med, græd lidt. Bad min gode ven Beleque om at starte cd'en forfra igen.

Cohen synger om kærligheden, både den kødelige og den åndelige. Om mirakler, om Gud, om kvinder.

Jeg forstår ham, jeg forstår pludselig, hvad det er at være i dialog med himlen.

Jeg er næsten ligeså gammel om Leonard Cohen. Jeg har tit tænkt: hvornår får jeg lidt vejledning fra oven? Jeg vil gerne lære noget om, hvordan jeg skal leve på det her fremskredne tidspunkt af mit liv. Skal jeg tænke på døden? Skal jeg opføre mig på en bestemt måde for at få en dialog i gang?

Hvordan skal jeg blive ydmyg overfor skæbnen?

Indtil nu har jeg ventet forgæves.

Men en ven sagde til mig, jamen du skal bare være åben. Det er ikke dem, der henvender sig. Det er dig, der skal henvende dig til dem.

Altså ånderne. Eller Gud.

Hold dig åben. Modtagelig. Det sagde min ven.

Men det er jo det mantra, jeg selv, i al ugudelighed, altid har præket til unge vordende filmskabere og til andre unge mennesker: Vær åben, vær nysgerrig, brug dine sanser, følg din fascination.

I Haiti er der ingen, der tror på begrebet „naturlig død". De tror altid, at døden skyldes, at der er djævelskab og ondskab involveret. Også derfor henvender de sig til Gud for at bede om miraklet. Og mirakler sker fra tid til anden. Nogle bliver endda opvakt fra de døde. Vi har alle hørt om zombi-fænomenet i Haiti. Og det eksisterer. De levende døde går rundt. Jeg har selv set dem.

Når jeg går til voodoo-ceremonier, så er jeg en betragter. Jeg ser, hvad der sker. Jeg hygger mig med mine venner i voodoo-samfundet. Jeg er ikke troende, jeg er ikke vou-

Jeg er altså ikke sikker på om Jesus og Jørgen Leth er enige

Leonard Cohen åbner mit sind. Han har fortalt, hvordan han tilbragte flere år i et zenbudhistisk kloster, men altid selv var en jødisk troende kristen. Han søgte meditationens ro og fordybelse.

Men det er jo den, det er så svært at nå frem til.

Jeg kan ikke meditere. Jeg kan godt bo relativt ensomt. Jeg kan godt værdsætte det enkle liv.

Men det er svært at skabe en dialog mellem jord og himmel.

Jeg har været i kirke nogle få gange de senere år. Til katolsk og voodoo begravelse af gode venner.

Det berører mig dybt at tage afsked.

Jeg føler, at Leonard Cohens projekt i disse år er at tage afsked, at blive ved med at tage afsked. At sige, det er måske sidste gang vi ses. I have so much I want to tell you. Jeg har så meget jeg gerne vil sige jer, inden jeg går.

Han vil derfor gøre sig ekstraordinær umage for at gøre sit arbejde ordentligt. Han taler til os.

Det holder os fast i dette øjeblik. Samværet skal vare ved, derfor bliver han ved med at give ekstra numre.

Det projekt vil jeg gerne være med i.

Jeg tænker, det kan jeg lære noget af.

Det han bl.a. lærer mig er, at man skal tage sit liv alvorligt. Og være parat.

Leonard Cohen søgte en zenmester, som kunne lede ham. Han fandt ham og tilbragte otte år med at lære.

Han er selv blevet en mester. En viis mand. En mand der færdes elegant og ubesværet i rummet mellem liv og død.

Hvordan skal jeg blive en mand, der vender tilbage som den tiende spedalske, og sige, at nu tror jeg på Gud? Troen har frelst mig. Hvordan nå til det punkt?

douist. Men jeg kan godt lide at se de små mirakler, der foregår i ounfor'en, i templet, at se folk der bliver besat af ånder, at de pludselig taler i tunger, at de pludselig bevæger sig som raketter på det jordstampede gulv.

Folk kommer ofte for at blive helbredt. For at søge hjælp mod sygdom. For at få gode råd om livet. Og meget af ceremonien består i at sige tak for tjenester, der er ydet dem af ånderne. Sige tak for at de er blevet hjulpet til at komme videre med deres liv.

Den tiende spedalske repræsenterer den åndelighed, jeg kender fra Haiti. Men hvad med de ni andre? Findes de ikke i Haiti?

Jo, selvfølgelig gør de det. Og de kan være repræsenteret i samme person.

Madame Annette tror på, at Gud helbreder. Men hun går også til lægen. Hun er meget glad for medicin. Og ét af hendes syv børn er lige blevet uddannet som læge. Marie Louise har gennemgået syv års naturvidenskabelig uddannelse i udlandet. Hun er nu klar til at virke som læge i den by, hvor hendes mor og familie bor. Både hun og hendes mor er taknemmelige. Og de takker både Gud og mennesker for, at dette sociale mirakel er sket.

Når jeg læser bibelteksten, så får jeg umiddelbart indtryk af en konflikt. På den ene side står de ni, der ikke kom tilbage. De repræsenterer det rationelle, fornuften, det selvberoende. På den anden side står den tiende, der kom tilbage. I ham har vi troen, det åndelige, det mystiske.

En gængs indstilling er, at jo mere fornuften og det

Det uperfekte menneske er jo netop ikke rationelt

vidende vinder indpas, jo mindre plads og behov er der for det mystiske. Men Madame Annette repræsenterer det hele menneske, som af vane forstår alting som et sprog fra Gud, men som også har valgt at leve en nutidig hverdag med håb om, at sprog kan læres, og børn kan komme videre i livet.

Ødelæggelserne efter jordskælvet var af bibelske dimensioner. I de følgende dage og uger blev jorden ved med at ryste. Det var en forfærdelig oplevelse for befolkningen. Jorden var pludselig ikke stabil. Den rystede under dem. Det føltes som verdens ende. Hvor ville det føre hen, hvordan ville det slutte?

Madame Annettes umiddelbare reaktion var typisk: Gud bestemmer.

Men der er to niveauer. Troen på Gud betyder ikke passiv afventen. Haitianernes livsvilje og munterhed i modgang er noget, som altid har fascineret mig. Det kommer af troen på Gud, men også af en tro på, at man selv kan forandre en håbløs virkelighed. De to niveauer udelukker ikke hinanden.

Det var en *samaritaner*, der vendte tilbage. Samaritanerne var de udstødte på Jesu tid. Jesus sagde: „Er det kun denne fremmede, der er vendt tilbage?". Det er vigtigt her, at Jesus taler inkluderende og anerkendende om den fremmede. Haitianerne er vor tids spedalske. I begyndelsen fik de skylden for AIDS-epidemien. Det var haitianerne, der fik skyld for at have bragt HIV frem og spredt den til resten af verden. Derfor har haitianerne oplevet – også i nyere tid – helt konkret at blive udstødt og at blive isolerede som smittebærere.

Når jeg bruger Haiti her som fortolkningsmodel, så er det måske fordi jeg altid betragter Haiti som et *livslaboratorium*. Det siges, at virkeligheden altid overgår fantasien i Haiti, i grusomhed som i sødmefuldhed, i fordømmelse som i barmhjertighed.

Den dag jeg skulle forlade Haiti i helikopter, det var en svær dag for mig. Madame Annette kom for første gang på besøg i FN-lejren for at sige farvel til mig. Hun var ledsaget af sin datter, den lægestuderende Marie Louise. Madame Annette var i søndagskjole som til en gudstjeneste i baptistkirken. Hun holdt mig i hånden. Og så sagde hun forklarende til Marie Louise og til min søn Asger: „Jeg vidste, at Monsieur Jorgen ville overleve, for han er en god kristen".

Jeg må indrømme, at jeg var lidt overrasket over, at det var den forklaring hun var nået frem til.

Jeg har aldrig set mig selv som en god kristen. Men det er måske fordi jeg ikke egentlig ved hvad det betyder.

Til sidst et par ord om spedalskhed. Som sagt: alting findes i Haiti. Virkeligheden overgår fantasien. Jeg troede indtil jeg kom til Haiti, at spedalskhed var udryddet, men i Haiti, på vejen til den by hvor jeg boede i mange år, Jacmel, findes der en spedalskhedskoloni endnu den dag i dag. Og det er jo igen en rædselstanke, der vækkes. Jeg har fra min barndomslæsning af biblen og andre historier et indtryk af, at de spedalske skulle man undgå. De var gemt af vejen og udstødt som fremmede, fordi de var for hæslige og uhyggelige at se på. Nu kommer de tilbage til os i denne her tekst, hvor Jesus siger, at vi kan lære af den fremmede, der kom tilbage.

I bibelteksten tales der om, at de ved at blive helbredt bliver „rene". Dvs. de spedalske er urene.

Det handler om mere end bare en sygdom. Det handler om renselse og i sidste instans måske udrensning. Målet er renhed.

Her er et varsel om umenneskelige begivenheder i menneskehedens historie. Sådan ser jeg på det.

Jeg er altså ikke sikker på om Jesus og Jørgen Leth er enige. Men jeg ved, at det giver mening at fortolke teksten til at omfatte disse to niveauer, der ikke udelukker hinanden: det rationelle og det åndelige.

Det er ikke rationelt at tro. Men det uperfekte menneske er jo netop ikke rationelt.

....

Lov og tak og evig ære være dig vor Gud, Fader, Søn og Helligånd, du, som var, er og bliver én sand treenig Gud, højlovet fra første begyndelse, nu og i al evighed. Amen.

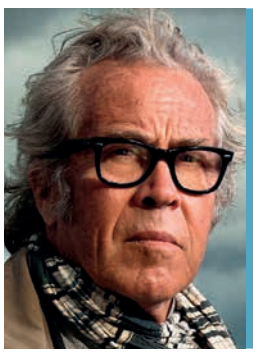

JØRGEN LETH

f. 1937 er journalist, forfatter, tv- og filmmand, foredragsholder, cykelkommentator m.m. I 2005 udkom hans selvbiografi *Det uperfekte menneske.*

Foto: Søren Solkær Starbird

FOLKEKIRKEN
KØBENHAVNS STIFT
9 788789 096292